

МЕЛІТОПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ БОГДАНА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО

КАФЕДРА ПРАВА

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ВИКОНАННЯ
КУРСОВИХ РОБІТ
ДЛЯ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ
СПЕЦІАЛЬНОСТІ 081 ПРАВО

Запоріжжя, 2023

УДК 378.091.322:34 (072)

Предместніков О.Г., Попенко Я.В, Беседіна І.В. Методичні рекомендації щодо виконання курсових робіт для здобувачів вищої освіти спеціальності 081 Право. Запоріжжя : МДПУ ім. Б.Хмельницького, 2023. 51 с.

Методичні рекомендації включають методологію науково-дослідної роботи здобувачів вищої освіти, положення про курсову роботу, вимоги до її структури, змісту, правила оформлення відповідно до діючих державних стандартів. Подана низка зразків оформлення необхідної документації.

Методичні рекомендації призначені для здобувачів вищої освіти освітньо-професійної програми Право Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького.

РЕЦЕНЗЕНТИ:

1. Теремецький Владислав Іванович – доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України, провідний науковий співробітник відділу міжнародного приватного права та правових проблем євроінтеграції, Науково-дослідний інститут приватного права і підприємництва імені академіка Ф.Г. Бурчака Національної академії правових наук України

2. Стратонов Василь Миколайович – доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України, професор кафедри національного, міжнародного права та правоохоронної діяльності Херсонського державного університету

Затверджено на засіданні кафедри права, протокол № 4 від 27.10.2023 р.

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	4
ПОНЯТТЯ НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКОЇ РОБОТИ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ: ЗАВДАННЯ, ФОРМИ ТА ПРИНЦИПИ	5
МЕТОДОЛОГІЯ СУЧАСНОЇ ЮРИДИЧНОЇ НАУКИ	7
КУРСОВА РОБОТА ЯК ВИД САМОСТІЙНОЇ НАВЧАЛЬНО- НАУКОВОЇ РОБОТИ З ЕЛЕМЕНТАМИ ДОСЛІДЖЕННЯ	17
МЕТОДИКА ВИКОНАННЯ ОСНОВНИХ ЕТАПІВ НАВЧАЛЬНО- НАУКОВОЇ РОБОТИ	22
ЗАГАЛЬНІ ПРАВИЛА ОФОРМЛЕННЯ КУРСОВОЇ РОБОТИ	29
ОФОРМЛЕННЯ БІБЛІОГРАФІЧНОГО ОПИСУ СПИСКУ ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ	34
ЛІТЕРАТУРА	44
ДОДАТКИ	46

ПЕРЕДМОВА

Розвиток сучасної освіти України, визначений стратегією її приєднання до європейської системи освіти, зумовлює необхідність покращення якості підготовки спеціалістів у вищих навчальних закладах шляхом поєднання навчальної та наукової роботи здобувачів вищої освіти (далі – ЗВО), а також активізації індивідуальної роботи з ними. Це потребує активного залучення ЗВО до науково-дослідницької роботи. Набуті при цьому навички допомагають порівняно легко включатися в професійну діяльність, переводити наукові знання в площину практичного використання. Запропоновані методичні рекомендації призначені допомогти ЗВО у подоланні різноманітних труднощів наукової та науково-дослідницької діяльності. Вони спрямовані на підвищення результативності навчально-дослідницької та науково-дослідницької роботи ЗВО.

У методичних рекомендаціях докладно висвітлено етапи підготовки курсових робіт, складання програми дослідження, пошук, накопичення та обробка наукової інформації, визначення об'єкта і предмета, мети і завдань, оформлення результатів дослідження у вигляді курсової роботи.

Написання методичних рекомендацій стало можливим завдяки використанню праць багатьох авторів, перелік яких подано у списку літератури. Таким чином, у методичних рекомендаціях компактно зібрано відомості, розпорошені у різних джерелах. Це значно полегшує працю ЗВО, оскільки на самостійний пошук цих матеріалів необхідно було б витратити чимало часу і зусиль, які тепер можуть бути спрямовані на вирішення творчих дослідницьких завдань.

Методичні рекомендації адаптовані до навчального плану освітньо-професійної програми Право Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького і призначений, передусім, для ЗВО, які навчаються на спеціальності 081 Право. Проте, вони можуть бути також корисні для студентів інших спеціальностей.

Запропоновані методичні рекомендації щодо виконання курсових робіт для здобувачів вищої освіти спеціальності 081 Право складені згідно з Положенням «Про організацію освітнього процесу в Мелітопольському державному педагогічному університеті імені Богдана Хмельницького (П-435-52-25-2021. Редакція 09), наказ № 30/01-05 від 31.08.2021 р. та Положенням «Про курсові роботи в Мелітопольському державному педагогічному університеті імені Богдана Хмельницького» (П-483-48-96-2023. Редакція 04), наказ № 21/01-05 від 02.05.2023 р.

ПОНЯТТЯ НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКОЇ РОБОТИ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ: ЗАВДАННЯ, ФОРМИ ТА ПРИНЦИПИ

Наукова діяльність – це інтелектуальна творча робота, спрямована на здобуття і використання нових знань. Заняття науковою діяльністю вимагає особливої підготовки: освоєння засобів, прийомів та методів проведення наукових досліджень. Науково-дослідна діяльність студентів (НДДС) є важливим чинником підготовки висококваліфікованих фахівців. Вона здійснюється як у рамках навчального процесу, так і у позанавчальний час. НДДС у межах навчального процесу є обов'язковою для кожного ЗВО і охоплює такі форми навчальної роботи, як:

- написання рефератів з юридичних освітніх компонентів;
- виконання контрольних робіт з елементами проблемного пошуку;
- виконання нетипових завдань дослідницького характеру в період навчальної та виробничої практик з фаху;
- підготовка та захист курсових робіт.

Поза навчальним процесом НДДС спеціальності 081 Право здійснюється у:

- студентському науковому гуртку «Правознавець»;
- «Науково-практичного центру захисту прав, свобод та законних інтересів громадян»;
- Юридичної клініки «Вікторія».

Для раціональної організації роботи та підвищення її ефективності ЗВО варто дотримуватися найважливіших принципів організації наукової роботи:

1. До наукової роботи слід підходити творчо, намагатися осмислювати факти, явища, проблеми та закономірності прагнути до наукової новизни.
2. Необхідно планувати роботу, контролювати вчасність виконання основних етапів, оцінювати результати, а також за потреби корегувати план.
3. Збираючи матеріал, потрібно одночасно його систематизувати.
4. Впродовж періоду роботи слід максимально зосереджувати свою увагу на предметі дослідження, постійно над ним розмірковувати.
5. Важливо обмежувати себе у широті та глибині розробки теми, зосередитися на кінцевій меті і конкретних завданнях.
6. Незважаючи на те, що ЗВО є повноправним автором власної розробки, наукова діяльність має колективний характер. Тому необхідно на усіх етапах роботи звертатися за порадами до наукового керівника або інших викладачів кафедри.

7. Важливо оптимально організувати робоче місце.

Загалом НДДС забезпечує:

- прискорене оволодіння спеціальністю 081 Право;
- розширення теоретичного кругозору та наукової ерудиції;
- формування наукового світогляду;
- оволодіння методологією та методами наукового дослідження;
- розвиток творчого мислення та індивідуальних здібностей ЗВО;
- прищеплення навичок самостійної науково-дослідницької діяльності;

- розвиток ініціативи;
- здатності застосовувати теоретичні знання у практичній роботі;
- вміння постійного оновлення та вдосконалення знань з обраної галузі.

Водночас, не зайвим буде нагадати, що людина, яка займається наукою повинна мати певні особистісні й творчі якості.

Основні якості, що відповідають статусу науковця

№ з/п	Творчі та ділові якості	Основні характеристики
1.	Професійні знання	Наявність знань, що відповідають вимогам обраної діяльності. Обов'язкові елементи: високий рівень базової освіти, вміння користуватися комп'ютером, знання державної та іноземної мов
2.	Допитливість	Високий рівень внутрішнього прагнення до пізнання істини, увага до непізнаного і незрозумілого, високий інтерес до нових знань, зокрема, наукової літератури як джерела знання
3.	Спостережливість	Здатність до цілеспрямованого сприйняття об'єктивних властивостей досліджуваних явищ, процесів, предметів
4.	Ініціативність	Здатність до самостійних рішень, внутрішнє спонукання до нових форм діяльності
5.	Почуття нового	Винахідництво, активна підтримка нового, творчий характер діяльності, нетерпимість до догматизму
6.	Зацікавленість у справі	Наявність мотивів, ідей, що спонукають до дослідження. Ставлення до праці, як до важливого, привабливого заняття
7.	Пунктуальність, ретельність	Своєчасне і якісне виконання плану роботи, доручень тощо
8.	Відповідальність і надійність	Здатність брати на себе відповідальність за певну ділянку роботи, справу, за свої або чийсь вчинки, дії, слова
9.	Комунікабельність	Уміння налагоджувати зв'язки з різними за віком, характером та посадою людьми
10.	Доброзичливість	Людяність, повага до інших людей, здатність розділити успіхи свого колективу
11.	Честолюбство	Прагнення стати відомим, мати популярність, можливість просування на службі
12.	Зовнішній вигляд	Гармонійне поєднання привабливості й елегантного стилю в одязі

МЕТОДОЛОГІЯ СУЧАСНОЇ ЮРИДИЧНОЇ НАУКИ

Наука й наукові дослідження в сучасному світі.

Наукова теорія – це найвища форма узагальнення та систематизації знань. Існує багато різних визначень теорії. Розрізняють:

- гносеологічний підхід – визначає теорію як узагальнення результатів багатовікової історії, впродовж якої предметно-практична й духовна діяльність людини розширювала горизонт пізнання явищ природи, суспільства й мислення. Гносеологія встановлює, внаслідок чого з'являється теорія і для чого вона потрібна;

- логічний підхід – розкриває структуру теорії та її співвідношення із закономірностями розвитку об'єктивної дійсності;

- методологічний підхід визначає, що і як вивчається за допомогою теорії.

Функціями наукової теорії є: пояснювальна, передбачувальна, фактична, систематична (передбачає спадкоємність знань) та методологічна.

Розробка наукової теорії пов'язана з такими чинниками як:

- виникнення ідей, формулюванням принципів, законів, міркувань, положень, категорій, понять;

- узагальнення наукових фактів;

- використання аксіом;

- висунення гіпотез;

- доведення теорем.

Ідеї виникають на основі практики та змінюються у зв'язку зі зміною суспільного буття. Існують передові, прогресивні ідеї, які сприяють розвитку суспільства, і непрогресивні ідеї, які гальмують його.

Наукова ідея – це така форма думки, яка дає нове пояснення явищ. Вона базується на знаннях, які вже накопичено, і розкриває раніше не помічені закономірності. Народження ідей і становить механізм пізнання. Нова ідея змінює уявлення вченого не в результаті суворого логічного обґрунтування наявного знання, вона не є простим узагальненням. Ідея – це якісний стрибок думки за межі чуттєвих даних із суворо обґрунтованим значенням.

Принцип – це головне вихідне положення наукової теорії, що виступає як перше й найабстрактніше визначення ідеї як початкової форми систематизації знань. Принцип не вичерпує всього змісту ідеї. Якщо в основі теорії лежить завжди одна ідея, то принципів може бути декілька. Ідеї та принципи створюють закони науки.

До загальнонаукових принципів дослідження належать:

- **термінологічний принцип** передбачає вивчення історії термінів та позначуваних ними понять, розробку або уточнення змісту та обсягу понять, встановлення взаємозв'язку і субординації понять, їх місця в понятійному апараті теорії, на базі якої базується дослідження. Вирішити це завдання допомагає *метод термінологічного аналізу і метод операціоналізації понять*.

- **системний підхід** – комплексне дослідження великих і складних об'єктів (систем), дослідження їх як єдиного цілого з узгодженим функціонуванням усіх елементів і частин. Згідно з системним підходом, система – це цілісність, яка

становить єдність закономірно розташованих і взаємопов'язаних частин. Основними ознаками системи є:

1. Наявність найпростіших одиниць – елементів, які її складають;
2. Наявність підсистем – результатів взаємодії елементів;
3. Наявність компонентів – результатів взаємодії підсистем, які можна розглядати у відносній ізоляції, поза зв'язками з іншими процесами;
4. Наявність внутрішньої структури зв'язків між цими компонентами, а також їхніми підсистемами;
5. Наявність певного рівня цілісності, ознакою якої є те, що система завдяки взаємодії компонентів одержує інтегральний результат;
6. Наявність у структурі системоутворюючих зв'язків, які об'єднують компоненти і підсистеми як частини в єдину систему;
7. Зв'язок з іншими системами зовнішнього середовища.

➤ **структурно-функціональний підхід** полягає у виділенні в системних об'єктах структурних елементів (компонентів, підсистем) і визначенні їхньої ролі (функцій) у системі. Елементи і зв'язки між ними створюють структуру системи. Кожний елемент виконує свої специфічні функції, які «працюють» на загальносистемні функції. Структура характеризує систему в статичі, функції – у динаміці. Між ними є певна залежність.

➤ **системно-діяльнісний підхід** – вказує на певний компонентний склад людської діяльності. Серед найсуттєвіших її компонентів: потреба – суб'єкт – об'єкт – процеси – умови – результат. Це створює можливість комплексно дослідити будь-яку сферу людської діяльності.

➤ **діяльнісний підхід** – категорія предметної діяльності людини (групи людей, соціуму в цілому). Діяльність людини може розглядатися в загальному значенні цього слова – як динамічна система взаємодії людини із зовнішнім середовищем, а також у вузькому, конкретному – як специфічна професійна, наукова, навчальна тощо форма активності людини, у якій вона досягає свідомо поставлених цілей, що формуються внаслідок виникнення певних потреб.

➤ **інформаційний підхід** – при вивченні будь-якого об'єкта, процесу чи явища в природі чи суспільстві, перш за все, виявляються найхарактерніші для нього інформаційні аспекти.

➤ **соціокультурний підхід** – акцентує увагу на єдності культури та соціальності, базується на наукових досягненнях культурології, педагогіки, етнографії, соціології, історичної і психологічної антропології, теорії соціальних комунікацій тощо.

Соціокультурний підхід сконцентрований перш за все на стратегічних соціальних цілях історичного відтворення суспільства з його національною культурною специфікою і системних характеристиках культурно-ціннісних комплексів (як традиційних, так і нових) соціальної адекватності і культурної компетентності нових членів цього суспільства.

Принципи юридичної науки:

➤ **принцип науковості** – своєю об'єктивністю та неупередженістю він протистоїть т.зв. принципу партійності, який до недавнього проголошувався основним принципом марксистсько-ленінської теорії держави і права.

Принцип науковості передбачає перевагу об'єктивного наукового знання над певними кон'юнктурними інтересами тих або інших класів, соціальних груп чи окремих дослідників, адже наукова істина при аналізі, поясненні та прогнозуванні явищ і процесів повинна стояти вище над усе;

➤ **принцип всебічності** – основний зміст полягає у тому, щоб аналізувати державно-правові явища не самі по собі, а у їх взаємозв'язках та взаємодії з іншими, близькими до них суспільними явищами. Причому мають бути забезпечені повнота і всебічність дослідження, а це вимагає розгляду держави і права з точки зору не якогось окремо взятого аспекту, а з урахуванням усіх аспектів, що формують загальне бачення досліджуваних явищ.

➤ **принцип історизму** – він вимагає розгляду державно-правових явищ у розвитку та історичному взаємозв'язку, а не тільки з точки зору їх сучасного стану. Дуже важливими є питання щодо причин та умов виникнення держави і права, основних факторів їх становлення та розвитку, а також аналіз останніх з урахуванням сучасного стану і майбутньої еволюції;

➤ **принцип комплексності** – вимоги його полягають у тому, щоб дослідити їх з позицій не тільки юридичної науки, а й інших соціогуманітарних наук, перш за все – філософії, соціології, політекономії, політології.

Цей принцип дозволяє висвітлити основні, найбільш загальні питання, які стосуються державно-правового механізму в цілому, співвіднести останні з вузькими питаннями і знайти найоптимальніше їх вирішення. Крім того, принцип комплексності дає можливість всебічно і глибоко з'ясувати існуючі базові відмінності одного типу держави і права від іншого, точніше встановити їх специфіку, місце та роль у житті суспільства, зробити найбільш чітку класифікацію державно-правових явищ залежно від їх економічних, політичних, соціальних основ та інших суттєвих особливостей.

➤ **принцип об'єктивності** – означає, що істинне відображення державно-правової дійсності у науковому знанні, відтворення її такою, якою вона існує реально. Теорія держави і права, даючи визначення загальних понять про державу і право, показує сутність останніх, формулює загальні закономірності їх виникнення, розвитку та функціонування, у яких віддзеркалюються об'єктивна дійсність, реальні явища суспільного життя.

➤ **принцип конкретності** – детальний аналіз всіх умов, у яких перебуває об'єкт пізнання, виділення головних, суттєвих властивостей, зв'язків і тенденцій його розвитку. У категоріях і поняттях, повинна бути врахована та відповідним чином відображена практика функціонування державно-правових явищ, а також накопичений при цьому досвід, всі характерні для неї особливості і ознаки.

Категорії – це найбільш загальні, фундаментальні поняття, які відбивають суттєві властивості явищ дійсності. Вони бувають загальнофілософськими, загальнонауковими і такими, що належать до окремої галузі науки. Принцип і категорії, що його розкривають, становлять сутність наукової теорії, а перші здогадки, формулювання гіпотези, попередні висновки висловлюються як тлумачення.

Наступний важливий елемент висловлення наукових знань – **поняття**. Формування наукових теорій зводиться до формулювання і розвитку найбільш загальних понять науки та її категорій. Свою специфічну «матеріалізацію» висловлені ідеї знаходять у гіпотезах, які є формою осмислення фактичного матеріалу, формою переходу від фактів до теорії. Без гіпотези неможливо розпочати дослідження, оскільки невідомо, з якою саме метою необхідно його проводити, що і як спостерігати. Необхідність кожного експерименту має бути теоретично обґрунтована, а аналіз експериментального матеріалу має або ствердити гіпотезу, або внести до неї корективи. Тому корисно гіпотезу попередньо перевірити орієнтовним експериментом або теоретичними розрахунками й лише після цього на її основі розробити детальний план і методику дослідження.

Гіпотеза проходить три стадії розвитку:

- накопичення фактичного матеріалу і припущення на його підставі;
- формулювання гіпотези, тобто виведення з припущення наслідків, розгортання теорії;
- перевірка на практиці та уточнення за результатами цієї перевірки.

Таким чином гіпотеза перетворюється на наукову теорію. З приводу одного й того самого невідомого явища висувається не одна, а декілька гіпотез. Інколи деякі з них взаємно виключають одна одну.

Пізнання як складний багатоступеневий процес досягнення істини включає у себе два рівні: чуттєвий і раціональний.

Чуттєве пізнання забезпечує безпосередній зв'язок людини з навколишньою дійсністю, проникнення її в розмаїття явищ природи. Раціональне пізнання ніби доповнює і відбиває чуттєве, сприяє усвідомленню сутності процесів, розкриває закономірності розвитку і «повертає» нове знання до емпіричного рівня у вигляді можливості практичного перетворення і подальшого чуттєвого пізнання.

Методологія – це сукупність методів пізнання суспільних і природних явищ і вчення про них. Поняття «методологія» має два основних значення:

- по-перше, це – система певних правил, принципів і операцій, що застосовуються у тій чи іншій сфері діяльності (в науці, політиці тощо);
- по-друге, це – вчення про цю систему, загальна теорія метода.

Існують методологічні уявлення і концепції різного ступеня розробленості і конструктивності, різного рівня і широти охоплення (філософська методологія, загальнонаукова методологія і методологія науки міждисциплінарного рівня, методологія окремих наук). Будь-яке наукове дослідження має враховувати вимоги загальної методології. Конкретна методологія ґрунтується на законах конкретних наук, особливостях пізнання окремих явищ.

Методика – це фіксована сукупність прийомів практичної діяльності, що призводить до заздалегідь визначеного результату. У науковому пізнанні методика відіграє значну роль в емпіричних дослідженнях (спостереженні та експерименті).

В сучасній науці склалася багаторівнева концепція методології знання, згідно якої методи наукового пізнання за ступенем загальності і сфери дії можуть бути поділені на чотири основні групи:

1. Всезагальні методи (філософські) – ті, які використовуються для пізнання всіх явищ дійсності. Вони дають головний напрям дослідження;
2. Загальнонаукові методи – сукупність підходів і методів, які можуть використовуватися в усіх сферах знань. Відрізняються від всезагальних тим, що вони не виступають необхідним елементом людського мислення;
3. Регіональні методи – це методи, які використовуються в декількох сферах науки;
4. Спеціальні методи – це методи, які використовуються лише в одній сфері науки.

Методологія юридичної науки – це система всезагальних, загальнонаукових, регіональних та спеціальних методів пізнання державно-правових явищ, а також вчення про застосування їх в правознавстві.

Головні завдання методології юридичної науки:

- виявлення методів пізнання державно-правових явищ;
- опис їх застосування в тих чи інших випадках;
- встановлення результатів використання тих чи інших методів.

Щоб правильно визначити стадію пізнання, на якій застосовується той чи інший метод, необхідно враховувати:

- які пізнавальні завдання вирішуються за допомогою відповідного методу;
- які результати цей метод дає в конкретних дослідженнях;
- якщо результати не повністю відповідають завданням, які покликаний вирішати відповідний метод, то в'яснити причини такої невідповідності. До групи цих методів відносяться: діалектичний; історичний (соціологічний); матеріалістичний методи.

Вони дають лише головний напрям дослідження, який полягає в тому, що:

- пізнання державно-правових явищ повинно виходити з того, що держава і право є надбудовними явищами і вони обумовлені матеріальним життям людей і суспільства;
- держава і право повинні досліджуватися в їхньому постійному розвитку;
- державно-правові явища повинні досліджуватися в конкретній історичній ситуації, їх існування і розвиток повинен досліджуватися із врахуванням конкретних історичних обставин.

Загальнонаукові методи пізнання державно-правових явищ

У структурі загальнонаукових методів можна виділити такі три рівні:

- методи емпіричного дослідження;
- методи теоретичного пізнання;
- загальнологічні методи і прийоми дослідження.

Методи емпіричного дослідження:

Спостереження – це цілеспрямоване вивчення предметів, що переважно спирається на дані органів чуттів (відчуття, сприйняття, уявлення). Під час спостереження отримуються знання не лише про зовнішні сторони об'єкту пізнання, але й про його суттєві властивості. Спостереження може бути

безпосереднім та опосередкованим. Останнє здійснюється за допомогою різних приладів і технічних засобів.

Експеримент – це цілеспрямоване і активне втручання у хід процесу, що вивчається, відповідні зміни об'єкта чи його відтворення у спеціально створених і контрольованих умовах. Основними стадіями здійснення експерименту є: планування і будова; контроль; інтерпретація результатів. Експеримент має дві взаємопов'язані функції: дослідну перевірку гіпотез і теорій, а також формування нових наукових концепцій.

У залежності від цих функцій виділяють експерименти:

- дослідницький (пошуковий);
- перевірочний (контрольний);
- відтворюючий;
- ізольований тощо.

Порівняння – це пізнавальна операція, що лежить в основі умовиводів щодо схожості чи відмінності об'єктів (або ступенів розвитку одного й того ж об'єкта). За допомогою порівняння виявляють якісні та кількісні характеристики предметів. Найпростішим і важливим типом відносин, що виявляються у ході порівняння, є відносини тотожності та відмінності.

При цьому порівняння має сенс лише у сукупності «однорідних» предметів, що утворюють клас. Воно є основою такого логічного прийому як аналогія і є вихідним пунктом порівняльно-історичного методу. Останній є таким, за допомогою якого шляхом порівняння виявляється загальне і особливе в історичних та інших явищах, досягається пізнання різних ступенів розвитку одного і того ж явища чи різних існуючих явищ. Цей метод дозволяє виявити і співставити рівні у розвитку явища, що вивчається, ті зміни, що відбулися, визначити тенденції розвитку.

Опис – пізнавальна операція, що полягає у фіксуванні результатів досліду (спостереження чи експерименту) за допомогою систем позначень, що прийняті у науці.

Вимірювання – це сукупність дій, що виконуються за допомогою засобів вимірювання з метою знаходження числового значення вимірюваної величини у прийнятих одиницях виміру. Важливим показником якості вимірювання, його наукової цінності є точність.

Методи теоретичного пізнання:

Формалізація – це відображення знання у знаково-символічному вигляді (формалізованій мові). Остання створюється для точного виразу думок з метою виключення можливості неоднозначного їх розуміння.

Аксиоматичний метод – це спосіб побудови наукової теорії, при якому в її основу покладені деякі вихідні положення – аксіоми (постулати), з яких вся решта тверджень цієї теорії виводиться суто логічним шляхом, шляхом доказу.

Гіпотетико-дедуктивний метод – це метод наукового пізнання, сутність якого полягає у створенні системи дедуктивно пов'язаних між собою гіпотез, з яких виводяться твердження щодо емпіричних фактів. Звідси, метод ґрунтується на виведенні (дедукції) умовиводів з гіпотез та ін. посилян, істинне значення яких невідоме. А це означає, що умовивід, отриманий на основі

даного метода, буде мати лише вірогіднісний характер. З логічної точки зору метод являє собою ієрархію гіпотез, ступінь абстрактності та спільності яких збільшується по мірі віддаленості від емпіричного базису.

Сходження від абстрактного до конкретного – це метод теоретичного дослідження і викладу, який полягає у русі наукової думки від вихідної абстракції (однобічне, неповне знання) через послідовні етапи поглиблення і розширення пізнання до результату – цілісному відтворенню у теорії предмета, що досліджується.

Загальнологічні методи і прийоми дослідження:

Аналіз – це поділ об'єкта на складові частини з метою їх самостійного вивчення. Видами аналізу є механічний поділ; визначення динамічного складу; виявлення форм взаємодії елементів цілого; знаходження причин явищ; виявлення рівня знання та його структури тощо.

Синтез – це об'єднання, реальне і розумове, різних сторін, частин предмета в єдине ціле. Аналіз і синтез змістовно пов'язані між собою.

Ідеалізація – розумова процедура, яка пов'язана з утворенням абстрактних (ідеалізованих) об'єктів, що реально є принципово нездійсненими («ідеальний газ», але є такими, для яких існують прообрази у реальному світі). У процесі ідеалізації відбувається відволікання від реальних властивостей предмета з одночасним введенням до змісту понять, що утворюються, таких ознак, що є реально нездійсненими. В результаті утворюється так званий «ідеалізований об'єкт», яким може керуватись теоретичне мислення при відображенні реальних об'єктів.

Узагальнення – це процес становлення загальних властивостей і ознак предметів. Воно тісно пов'язано з абстрагуванням. Основою узагальнення є категорії загального та одиничного. Загальне є філософською категорією, що відображає схожі, повторювані риси та ознаки, що належать кільком одиничним явищам чи всім предметам даного класу, а одиничне – виражає специфіку, своєрідність саме даного явища (чи групи явищ однакової якості), його відмінність від інших.

Індукція – логічний прийом дослідження, що пов'язаний з узагальненням результатів спостереження та експерименту і рухом думки від одиничного до загального.

Дедукція – це, по-перше, перехід у процесі пізнання від загального до одиничного, виведення одиничного із загального; по-друге, процес логічного висновку, тобто переходу за тими чи іншими правилами логіки від деяких даних пропозицій-посилань до їх наслідків (висновків). Сутність дедукції полягає у використанні загальних наукових положень для дослідження конкретних явищ.

Аналогія – встановлення схожості в деяких властивостях і відносинах між нетотожними об'єктами. На підставі виявленої схожості робиться відповідний висновок – умозаключення за аналогією. Аналогія дає не достовірні, а вірогіднісні знання.

Абстрагування – уявне відокремлення несуттєвих властивостей, зв'язків, відносин предметів та одночасне виділення, фіксування однієї чи декількох

найважливіших сторін цих предметів, що особливо цікавлять дослідника. Розрізняють процес абстрагування та результат абстрагування, що називається абстракцією. Під результатом абстрагування розуміють знання про деякі сторони об'єктів.

Процес абстрагування – це сукупність операцій, які приводять до отримання такого результату (абстракції). Прикладом абстракції можуть служити численні поняття, якими оперує людина не лише в науці, але й у повсякденному житті: дерево, дім, книга та ін.

Метод компонентного (системного) аналізу – сформувався як спосіб вивчення системи. Соціальні явища уявляються цілісними соціальними системами, що мають множину взаємопов'язаних елементів, підсистем, структур із відповідною комунікацією зв'язків між її компонентами й систему зовнішніх зв'язків. До загальних характеристик системи відносять цілісність, структурність, взаємозв'язок із зовнішніми структурами, ієрархічність, самоорганізація.

В межах системного аналізу розрізняють:

- структурно-функціональний підхід;
- системно-діяльнісний підхід;
- системно-генетичний підхід.

Сутність структурно-функціонального підходу полягає у виділенні в системних об'єктах структурних елементів (компонентів, підсистем) і визначенні їх ролі (функцій) у системі. Елементи й зв'язки між ними створюють структуру системи. Кожний елемент виконує свої специфічні функції, які «працюють» на загальносистемні функції. Структура характеризує систему у статиці, функції – у динаміці. Між ними існує певна залежність.

Системно-діяльнісний підхід указує на певний компонентний склад людської діяльності. Серед найсуттєвіших її компонентів є: потреба – суб'єкт – об'єкт – процеси – умови – результат. Це дає можливість комплексно дослідити сферу соціальної діяльності.

Зміст системно-генетичного підходу – розкрити умови зародження, розвитку й перетворення системи.

Метод комплексного підходу до вивчення соціальних явищ – нині здобуває особливе визнання. У його основі лежить ідея сприйняття багатьох соціальних явищ як органічних систем, що мають складну структуру. При вивченні будь-якого явища необхідно використовувати всі методи в комплексі.

Цільовий метод (телеологічний) – полягає у встановленні цілі державно-правових інститутів.

Імовірнісний метод полягає у встановленні факторів, які сприяють або не сприяють появі того чи іншого державно-правового явища. Головна мета – встановити всі фактори, які обумовлюють появу того чи іншого явища.

Інформаційний метод полягає у вивченні права як засобу інформації. Головна мета – встановити оптимальну кількість інформації в текстах нормативно-правових актів.

Модельний метод полягає у створенні моделей майбутніх державно-правових явищ.

Спеціальні методи пізнання державно-правових явищ

Під такими методами юридичних наук розуміється сукупність принципів, прийомів, правил і засобів дослідження конкретних об'єктів (явищ, предметів, фактів). Вони є сукупністю частини пізнавальних прийомів, певною їх комбінацією, набір яких залежить від природи об'єкта й умов процесу пізнання.

Спеціально-юридичний метод – його сутність полягає в описі явищ державно-правової дійсності за допомогою юридичної термінології, висвітленні діяльності соціальних суб'єктів з точки зору юридичних моделей поведінки, з позицій законного або протиправного, обов'язкового або можливого.

У ході такого описування відбувається реконструкція фактів та явищ правової дійсності, їх правова оцінка, виявляються тенденції та закономірності юридичної практики, удосконалюється юридична термінологія.

Теоретико-юридичний метод – теоретичними юридичними науками створений власний понятійний апарат, за допомогою якого описуються закономірності структури, функціонування та удосконалення держави і права, їхнього зв'язку з економікою, соціальними і культурними процесами суспільства.

Значення методу полягає в тому, що його застосування ґрунтується на використанні існуючих юридичних теорій і понять, що відбивають основний зміст державно-правової реальності, її структуру та закономірності розвитку.

Властивий правовим теоріям та поняттям внутрішній логічний зв'язок дозволяє здійснювати теоретичний аналіз об'єкта дослідження без безпосереднього звернення до нього.

Конкретно-соціологічні методи – система соціологічних методів, які застосовуються у праві, поділяється на дві групи:

1. Методи збору правової інформації, до яких відносяться:

- опитування, анкетування та інтерв'ювання;
- аналіз документів (особистих і офіційних);
- спостереження (звичайне, що бере участь, включене);
- соціальний експеримент;
- вибірковий метод;
- вивчення і збір статистичних даних державної статистики;

2. Методи опрацювання отриманої правової інформації.

Конкретно-соціологічні дослідження підвищують науковий потенціал юридичної науки, ефективність її впливу на суспільні відносини.

Математичні методи – оскільки багатьом правовим і державним явищам властиві імовірно-статистичні закономірності, для їх дослідження можуть використовуватися математичні методи, зокрема, математична статистика, теорія множин, факторний аналіз і деякі інші. Такі галузі права як трудове, адміністративне, кримінальне право й інші пов'язані з виявленням міри суспільних відносин, що регулюються ними, тому що право регулює дані відносини шляхом встановлення деякого кількісного еталона або масштабу, а їх кількісні характеристики дозволяють використовувати для аналізу й узагальнення математичні методи.

Статистичні методи – кількісна сторона державно-правових явищ є предметом наукового вивчення за допомогою методів статистики. Зокрема, кримінологічна статистика досліджує різноманітні кількісні сторони правопорушень – кримінальну, цивільну, адміністративну, їх структуру і динаміку, їх причини та умови, ефективність заходів боротьби з ними.

Метод угруповання – дозволяє сукупність фактів, що досліджуються, розподілити на окремі якісно однорідні види (напр., на види злочинів відповідно до Особливої частини Кримінального кодексу). Угруповання звичайно підрозділяються на три види:

- типологічні, що розчленовують різнотипну масу явищ на якісно однорідні категорії або типи (напр., розбивка розкрадань по окремих галузях народного господарства);
- варіаційні, що характеризують структуру сукупності за будь-яким кількісною ознакою (напр., вікова структура засуджених);
- аналітичні, за допомогою яких встановлюються взаємозалежності явищ (напр., залежність між злочинністю і певними соціальними умовами).

Метод узагальнюючих показників – спрямований на перетворення абсолютних величин на т.зв. узагальнюючі показники – середні і відносні величини, що характеризують одним числом типові, поширені сторони досліджуваних явищ, відволікаючись від приватного, індивідуального і випадкового, а це дає можливість встановити і зміряти закономірності різноманітних масових процесів.

Метод тлумачення права – це сукупність прийомів з'ясування і роз'яснення змісту юридичних норм. В юридичній літературі виділяють такі прийоми тлумачення права як:

- текстовий;
- системний;
- історичний;
- цільовий;
- логічний;
- функціональний.

Порівняльно-правовий метод – це сукупність прийомів встановлення схожості (подібності) або різниці між державно-правовими явищами.

Прийоми:

- синхронний – порівняння між державно-правовими явищами, які існують в одному і тому ж відрізку часу;
- діахронний – порівняння між державно-правовими явищами, які існували та існують в різний час.

Метод контент-аналізу – застосовується для вивчення сукупності однорідних за змістом або формою письмових джерел (документів), наприклад публікацій в пресі, судових вироків, інших рішень, нормативно-правових актів.

Зокрема, цей метод можна застосовувати для виявлення ролі преси у правовому вихованні населення, при вивченні активності участі преси у боротьбі з незаконним полюванням, при оцінці якості судового розгляду.

КУРСОВА РОБОТА ЯК ВИД САМОСТІЙНОЇ НАВЧАЛЬНО-НАУКОВОЇ РОБОТИ З ЕЛЕМЕНТАМИ ДОСЛІДЖЕННЯ

У професійній підготовці бакалавра права велику роль відіграє написання курсової роботи. Згідно Положення «Про курсові роботи в Мелітопольському державному педагогічному університеті імені Богдана Хмельницького» (П-483-48-96-2023. Редакція 04), наказ № 21/01-05 від 02.05.2023 р. **курсорова робота** – це вид самостійної навчально-наукової роботи з елементами дослідження, що виконується здобувачем вищої освіти упродовж встановленого терміну в одному семестрі відповідно результатам навчання, на основі набутих із цієї та суміжних навчальних дисциплін загальних та фахових компетентностей, зазначених в освітній програмі.

Курсорова робота є обов'язковою частиною навчального плану освітньої програми «Право». За планом освітнього процесу ЗВО пишуть курсові роботи з наступних освітніх компонентів (дисциплін):

1. Курсорова робота з навчальної дисципліни «Цивільне право»;
2. Курсорова робота з навчальної дисципліни «Кримінальне право»;
3. Курсорова робота з навчальної дисципліни «Адміністративне право»

Програмні компетентності, які набуває ЗВО під час успішного виконання курсової роботи.

Загальні компетентності (ЗК):

ЗК 1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу;

ЗК 4. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово;

ЗК 6. Здатність використовувати інформаційні та комунікаційні технології;

ЗК 7. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями;

ЗК 8. Здатність бути критичним і самокритичним.

Спеціальні (фахові, предметні компетентності) (СК):

СК 10. Здатність використовувати різноманітні інформаційні джерела для повного та всебічного встановлення певних обставин;

СК 11. Здатність визначати належні та прийнятні для юридичного аналізу факти;

СК 13. Здатність до критичного та системного аналізу правових явищ;

СК 16. Здатність до логічного, критичного і системного аналізу документів, розуміння їх правового характеру і значення.

Програмні результати навчання (РН):

РН 3. Проводити збір і інтегрований аналіз матеріалів з різних джерел;

РН 6. Оцінювати недоліки і переваги певних правових аргументів, аналізуючи відому проблему;

РН 7. Складати та узгоджувати план власного прикладного дослідження і самостійно збирати матеріали за визначеними джерелами;

РН 10. Вільно спілкуватись державною та іноземною мовами як усно, так і письмово, із застосуванням правничої термінології;

РН 14. Використовувати статистичну інформацію, отриману з першоджерел та вторинних джерел для правничої діяльності;

РН 15. Вільно використовувати для правничої діяльності доступні інформаційні технології і бази даних.

Тематика курсових робіт затверджується на засіданні кафедри права, має відповідати завданням навчальної дисципліни та тісно пов'язуватися з практичними потребами часу. Виконання курсових робіт визначається графіком освітнього процесу. Разом із науковим керівником, ЗВО має заповнити завдання та календарний план курсової роботи. Пропонуючи теми курсових робіт, викладачі кафедри повинні орієнтувати ЗВО на актуальні проблеми сучасної юридичної науки і практики; заохочувати ініціативу і вияв власних наукових інтересів ЗВО.

Основною формою керівництва курсовою роботою є консультування, яке має бути індивідуальним і всебічним, тобто установчим, методичним, методологічним, тематичним, поточним тощо.

Контроль за роботою ЗВО над курсовою роботою допомагає сформувати необхідні навички, виховати у них критичний підхід до матеріалів, що містяться у навчальній та науковій літературі, нормативно-правових актах та ін., навчити логічно викладати свої думки і робити необхідні узагальнення і висновки.

Структура, обсяг, критерії оцінювання, захист курсової роботи

Курсова робота містить такі складові:

1. Титульний аркуш;
2. Анотація;
3. Зміст;
4. Перелік умовних скорочень (за необхідності та доцільності їх подання);
5. Вступ;
6. Основна частина (2-3 розділи з підрозділами);
7. Висновки;
8. Список використаних джерел та літератури;
9. Додатки (за необхідності та доцільності їх подання).

На титульному аркуші мають бути зазначені (ДОДАТОК 1):

1. Назва університету;
2. Назва кафедри, де виконано роботу;
3. Реєстраційний номер;
4. Назва дисципліни з якої виконано курсову роботу;
5. Тема курсової роботи;
6. Прізвище, ініціали, факультет та курс автора курсової роботи;
7. Прізвище, ініціали, науковий ступінь і посада наукового керівника;
8. Відсоток унікальності тексту (за підписом наукового керівника);
9. Назва міста та рік виконання роботи.

Анотація (лат. *annotatio* – зауваження, помітка) – короткий виклад змісту книги, статті, розробки, звіту тощо. Дозволяє робити висновки про доцільність їх докладнішого вивчення. При анотуванні крім змісту твору, враховується його призначення, цінність, направленість. В етимологічному значенні слово «анотація» трапляється у другій половині I ст. н.е., але функціонально анотація була вже присутня в каталогах Александрійської бібліотеки (III ст. до н.е.).

Пізніше анотація у вигляді короткої характеристики тих чи інших авторів, відомостей про тематику їхніх праць, оцінки останніх використовувалась в бібліографічних словниках. З появою наукових журналів у другій половині XVII ст. анотація дає початок жанрам наукової періодики, а пізніше – становленню анотованої бібліографії. *Вимоги до складання анотації до курсової роботи дивитись далі.*

У змісті (плані) курсової роботи подаються заголовки всіх її структурних частин у логічній послідовності з урахуванням специфіки дослідження, і обов'язково із зазначенням сторінок (ДОДАТОК 2). Сторінки вказуються з якої починається і на якій закінчується текст відповідної структурної частини.

У вступі курсової роботи ЗВО має висвітлити наступні складові:

1. Обґрунтувати вибір теми, її значення та актуальність;
2. Визначити об'єкт та предмет дослідження;
3. З'ясувати мету та завдання роботи;
4. Аргументувати використання відповідних методів наукового дослідження;
5. Визначити використану нормативно-правову базу;
6. Охарактеризувати стан дослідження зазначеної проблеми;

Основна частина курсової роботи поділяється на розділи та підрозділи. Наприкінці кожного розділу (*частини*) мають бути чітко окреслені відповідні висновки.

Основна частина курсової роботи може поділятися на теоретичну та практичну частину. У цьому випадку у теоретичній частині подається критичний аналіз опрацьованих студентом джерел та наукової літератури; викладається основний обсяг вивченої та дослідженої проблематики.

Практична частина містить опис виконання дослідницького завдання та аналіз його результатів. У висновках стисло подаються результати дослідження, рекомендації щодо подальшого його вивчення. Висновки мають чітко відповідати завданням, які визначив ЗВО у вступній частині курсової роботи.

Список використаних джерел та літератури містить перелік опрацьованих матеріалів або джерел, на які посилається автор у своєму дослідженні. Перелік має містити лише ті роботи чи матеріали з якими безпосередньо працював автор. Список використаних джерел подається в алфавітному порядку, має складатися з 20-25 джерел, не менше 30 % з яких видано за останні 10 років. Список оформлюється відповідно до чинних стандартів з бібліотечної та видавничої справи.

Обсяг курсової роботи складає 30-35 сторінок друкованого тексту. Основна частина курсової роботи, як правило, коливається в межах 25-30 сторінок, вступ та висновки – по 2-3 сторінки. Список використаних джерел та літератури, додатки до основного обсягу курсової роботи не зараховуються, але мають при цьому спільну нумерацію з рештою роботи.

Курсова робота виконується студентом державною мовою, має бути грамотно написана та оформлена відповідно вимогам.

Зброшуровану курсову роботу подають науковому керівнику не пізніше ніж за два тижні до її захисту. Попередню оцінку курсовій роботі дає науковий керівник. Керівник пише рецензію (ДОДАТОК 4), де зазначає глибину виконаних досліджень, доцільність і обґрунтованість, зазначає відсоток унікальності.

Він же перевіряє роботу на наявність плагіату (рекомендовані програми для перевірки унікальності тексту Anti Plagiarism.NET або Advego Plagiatus 1.3.3.2).

Рекомендовані показники оригінальності для звіту повинні відповідати критеріям, зазначеним у чинному Положенні про запобігання академічного плагіату в освітній діяльності Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького:

- більше 70% – робота оригінальна та рекомендується до захисту і оприлюднення;
- від 60-70% – робота задовольняє вимогам, але необхідно перевірити відповідність посилань та запозичень;
- 50-60% – робота рекомендується до захисту і оприлюднення після необхідних доопрацювань;
- менше 50% – робота не рекомендується до захисту і оприлюднення та потребує суттєвої переробки);

Усі курсові роботи, що були позитивно оцінені науковими керівниками допускаються до публічного захисту.

Захист курсової роботи проводиться на засіданні комісії, яка складається не менш ніж з трьох викладачів кафедри права. На захисті ЗВО виступає з доповіддю (7-10 хвилин).

У доповіді необхідно висвітлити тематику роботи, актуальність, об'єкт, предмет, мету, завдання. ЗВО має коротко викласти зміст основної частини та головні висновки курсової роботи. За необхідності, студентська аудиторія та члени комісії можуть задавати питання з теми курсової роботи. Комісія виставляє остаточну оцінку за курсову роботу, яка заноситься до залікової книжки, а пізніше – у додаток до диплома.

Модульно-рейтингова система передбачає оцінювання курсових робіт за 100-бальною шкалою. Вони розподіляються за наступними критеріями:

Критерій	Сума балів
1. Оформлення курсової роботи відповідно до визначених вимог	1-5
2. Проведення в курсовій роботі аналізу літературних джерел (нормативно-правової бази) за обраною темою дослідження	1-10
3. Повнота викладу теоретичного матеріалу	1-15
4. Ґрунтовність викладу практичної частини роботи	1-20
5. Ґрунтовність розроблених висновків та пропозицій в курсовій роботі	1-15
6. Логічність та обґрунтованість викладення змісту курсової роботи в доповіді ЗВО на її захисті	1-15

7. Аргументація відповідей на поставлені запитання під час захисту курсової роботи	1-10
8. Оригінальність (унікальність) роботи	1-10
РАЗОМ	100

За отриману кількість балів ЗВО отримує оцінку, відповідно шкали оцінювання: національна та ECTS

Сума балів	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		екзамен	Залік
90–100	A	відмінно	зараховано
82–89	B	добре	
74–81	C		
64–73	D		
60–63	E	задовільно	не зараховано
35–59	FX	незадовільно	
1–34	F		

Після захисту курсові роботи зберігаються на кафедрі впродовж одного календарного року із дня захисту, потім списуються за актом та знищуються в установленому порядку.

Акт на списання курсових робіт зберігається на кафедрі впродовж трьох календарних років після чого знищується.

МЕТОДИКА ВИКОНАННЯ ОСНОВНИХ ЕТАПІВ НАВЧАЛЬНО-НАУКОВОЇ РОБОТИ

У роботі над курсовою роботою можна виділити такі етапи:

Підготовчий етап

Формулювання теми дослідження та її осмислення

Формулювання теми дослідження – важливий і відповідальний крок, у здійсненні якого ЗВО може допомогти перелік тем, запропонований кафедрою. З цього переліку бажано обрати ту тему, яка найповніше відповідає інтересам та схильностям ЗВО, при розробці якої він зміг би максимально виявити особисту творчість та ініціативу. ЗВО може також запропонувати та узгодити із керівником власний варіант теми, який підлягає подальшому затвердженню.

При формулюванні теми необхідно мати на увазі її актуальність. Під актуальністю (від лат. *actualis* – той, що фактично існує, сучасний) розуміють значимість теми дослідження для сучасності, її злободенність, зв'язок із сучасними суспільними проблемами.

Завершального вигляду формулювання теми набуває після складання програми дослідження, зокрема після визначення об'єкта, предмета і мети дослідження. Якщо пізніше у процесі роботи виникла необхідність скорегувати хоча б один з цих елементів, необхідно відповідно внести зміни і у формулювання самої теми.

Довільна зміна теми курсової роботи категорично забороняється.

Складання програми дослідження

Правильно розроблена програма дослідження є передумовою та запорукою його успішного виконання. Ця програма, як правило, складається з двох частин – методологічної та методичної.

Методологічна частина містить визначення об'єкта, предмета й проблеми дослідження, формулювання його мети і дослідницьких завдань.

Методична частина включає характеристику методів збирання фактичного матеріалу і способів його обробки та аналізу. Визначення об'єкта та предмета дослідження не є «зайвою формальністю», як іноді думають ЗВО. Це важливе і непросте завдання. По суті відбувається визначення, з одного боку, об'єктивно існуючого явища, яке потрібно дослідити (*об'єкт*), а з іншого боку – напрямку і меж самого дослідження (*предмет*).

Об'єкт існує незалежно від дослідника, а предмет визначається у зв'язку із дослідженням. Предмет є проекцією, з якої дослідник (*суб'єкт*) пізнає цілісний об'єкт, виділяючи в ньому суттєві з точки зору дослідження ознаки. В одному й тому ж об'єкті можна знайти предмети декількох досліджень, які можуть відноситися навіть до різних наукових дисциплін. А предмет одного дослідження може стати об'єктом іншого, більш детального.

Таким чином, поняття «об'єкт» і «предмет» діалектично пов'язані між собою та співвідносяться як загальне і часткове.

Під об'єктом дослідження розуміють частину об'єктивної реальності або знань про неї, на яку спрямовано увагу дослідника, а під предметом дослідження – певний аспект, властивості або відношення, виділені

дослідником в об'єкті. Слід мати на увазі, що предмет дослідження не повинен бути занадто широким, оскільки чим ширше предмет дослідження, тим складніше досягти новизни отриманих результатів.

На основі об'єкта та предмета визначається мета дослідження, що в узагальненому вигляді вказує на орієнтовні результати, які необхідно досягти у процесі дослідження, викласти та обґрунтувати у роботі.

Ще раз акцентуємо увагу, що мета тісно пов'язана із об'єктом та предметом дослідження. Не слід плутати мету із практичним значенням. Наприклад, фрази на зразок «підвищити ефективність навчального процесу», «розробити комплекс рекомендацій для вдосконалення правової системи» тощо, вказують не на мету наукового дослідження, а на його практичне значення. Як правило, метою справжнього наукового дослідження є розв'язання певної наукової проблеми. В рамках курсової роботи, як правило, неможливо вичерпне розв'язання наукової проблеми, тому зазвичай йде мова про розв'язання проблеми у заданих рамках.

Мета роботи конкретизується в її дослідницьких завданнях. Як правило, в курсовій роботі формулюють три-чотири дослідницьких завдання. Вони можуть поділятися на підзавдання, але це необов'язково. Зміст та характер завдань залежать від специфіки роботи.

Дослідницькі завдання можуть включати такі складові:

1. Virішення певних теоретичних питань, які входять до загальної проблеми дослідження;
2. Всебічне вивчення практики вирішення даної проблеми, виявлення її типового стану, недоліків і труднощів, їх причин, типових особливостей передового досвіду;
3. Обґрунтування необхідної системи заходів щодо вирішення даної проблеми;
4. Експериментальна перевірка запропонованої системи заходів щодо відповідності її критеріям оптимальності, тобто досягнення максимально важливих у відповідних умовах результатів вирішення цієї проблеми при певних затратах часу і зусиль;
5. Розробка методичних рекомендацій та пропозицій щодо використання результатів дослідження у практиці роботи.

Уточнення і оформлення теми

У відповідності із складеною програмою дослідження уточнюється формулювання теми. Як правило, тема повинна чітко вказувати на предмет та об'єкт дослідження. Тема, програма і графік проведення дослідження оформлюються у спеціальному «Завданні на виконання курсової роботи», яке затверджується на засіданні кафедри права.

Етап здійснення дослідження

Теоретичний під етап

Починаючи наукове дослідження необхідно з'ясувати стан вивченості обраної теми, тобто вивчити науковий досвід попередників. Це допоможе ЗВО точніше визначити напрями та основні розділи свого дослідження. ЗВО необхідно опрацювати монографії та статті, присвячені обраному напрямкові дослідження. Для засвоєння загальнонаукової та спеціальної термінології

необхідно також використовувати різноманітні словники та довідкові видання. Наукове дослідження неможливе без визначення системи наукових принципів, на основі яких базується дослідження, а також сукупності пізнавальних засобів, методів, прийомів дослідження. Вибір конкретних принципів, підходів і методів дослідження диктується характером фактичного матеріалу, умовами і метою відповідної студентської наукової роботи. Їх необхідно узгодити із науковим керівником.

Емпіричний під етап

Визначивши методологію дослідження, необхідно переходити до опрацювання джерел. Починати доцільно з опублікованих джерел, які можна знайти у збірниках документів, законодавчій базі, періодиці, наукових журналах тощо. З метою повного виявлення бібліографії та джерельної бази, необхідно використовувати різні інформаційні ресурси. Важливим елементом творчої роботи є цілеспрямоване вивчення наукової літератури. Вміння працювати з літературою – складний творчий процес. *Вивчення наукової літератури дозволяє:*

1. Виявити здобутки науки, її досягнення і недоліки;
2. Визначити основні тенденції у поглядах фахівців на проблему, з огляду на те, що вже досягнуто в науці;
3. Визначити актуальність і рівень вивченості проблеми;
4. Допомогає вибрати напрям, аспекти дослідження;
5. Забезпечує достовірність висновків і результатів науковця.

Вивчення літератури слід починати з праць, де проблема відображається в цілому, а потім перейти до вузких (*спеціальних*) досліджень. *Роботу з науковою літературою рекомендовано проводити поетапно:*

1. Загальне ознайомлення з матеріалом в цілому за його змістом;
2. Швидкий перегляд усього змісту;
3. Проробка в порядку послідовності розміщення матеріалу;
4. Вибіркове читання будь-якої частини монографії, посібника, дисертації, статті, автореферату тощо;
5. Виписка матеріалу, що належить до теми і є цікавим;
6. Критична оцінка записаного, його редагування.

Починати ознайомлення з виданням треба з титульного аркуша, з'ясувавши, де, ким, коли воно було видано. Слід переглянути зміст, який розкриває структуру видання, наповнення його розділів, звернутися до передмови, де розкрито призначення видання, завдання, поставлені в ньому автором. Читаючи видання, треба уважно стежити за ходом авторської думки, вміти відрізнити головні положення від доказів й ілюстративного матеріалу. Часто статті з наукових збірок складні для сприйняття, тому необхідно їх читати кілька разів, намагаючись виділити головну ідею та аргументи, якими автор її доводить. З'ясовуючи це, треба виписати всі необхідні цитати, цифри, факти (*відбір фактів повинен бути науково об'єктивним*), умови, аргументи, якими оперує автор, доводячи основну ідею статті.

Конспектуючи матеріал, слід постійно пам'ятати тему курсової роботи, щоб виписувати тільки те, що має відношення до теми дослідження. Кожний

приклад, цифровий матеріал, посилання на нормативно-правові акти тощо мають супроводжуватися точним описом джерела з позначенням сторінок, на яких опубліковано цей матеріал.

При цитуванні слід дотримуватись наступних правил:

- цитати повинні бути точними;
- не можна «перекручувати» основний зміст поглядів автора;
- використання цитат має бути оптимальним, тобто визначатись потребою наукової теми;
- слід точно зазначити джерело цитування;
- цитати мають вписуватись у контекст теми дослідження.

Застосування так званих «розлапкованих» цитат, коли думки іншого автора видаються за особисті, розглядається як грубе порушення літературної та наукової етики, кваліфікується як плагіат. Однак це не означає, що ЗВО зовсім не повинен спиратися на праці інших авторів: чим ширше і різноманітніше коло джерел, які він використав, тим вищою є теоретична та практична цінність його дослідження.

Етап оформлення результатів дослідження (написання роботи)

Правильна та логічна структура курсової роботи – це запорука успіху розкриття теми. Процес уточнення структури складний і може тривати впродовж усієї роботи над дослідженням. Попередній план роботи слід обов'язково показати науковому керівникові, інакше на завершальному етапі може виникнути потреба у докорінній переробці тексту.

Готуючись до викладення тексту курсової роботи, доцільно ще раз уважно прочитати її назву, що містить проблему, яка повинна бути розкрита. Проаналізований та систематизований матеріал викладається відповідно до змісту у вигляді окремих розділів і підрозділів (*глав і параграфів*). Кожний розділ (*глава*) висвітлює самостійне питання, а підрозділ (*параграф*) – окрему частину цього питання. Тема має бути розкрита без пропуску логічних ланок, тому, починаючи працювати над розділом, треба відмітити його головну ідею, а також тези кожного підрозділу. Тези необхідно підтверджувати фактами, думками різних авторів, результатами експерименту, аналізом конкретного практичного досвіду.

Слід уникати безсистемного викладення фактів без достатнього їх осмислення та узагальнення. Думки мають бути пов'язані між собою логічно, увесь текст має бути підпорядкований головній ідеї.

Один висновок не повинен суперечити іншому, а підкріплювати його. Якщо висновки не будуть пов'язані між собою, текст втратить свою єдність. Щодо кожного розділу (*глави*) роботи необхідно зробити висновки, на основі яких формулюють висновки до всієї роботи в цілому. Оперативно і в повному обсязі зібрати практичний матеріал, узагальнити його та систематизувати допоможе оволодіння студентом основними методами дослідження.

Заключний етап роботи над курсовою роботою

На цьому етапі передбачається уточнення вступу та формулювання висновків до курсової роботи, оформлення списку літератури та додатків,

редагування тексту, його доопрацювання з урахуванням зауважень наукового керівника, підготовка роботи до захисту.

Після того, як написана основна частина курсової роботи доцільно переробити вступ. У вступі обґрунтовується актуальність теми, що вивчається, її практична значущість; визначаються об'єкт, предмет, мета і завдання дослідження; розглядаються методи, за допомогою яких проводилося дослідження; визначається нормативно-правова база роботи; розкривається структура роботи, її основний зміст. Якщо ЗВО вирішив не торкатися окремих аспектів теми, він повинен зазначити про це у вступі.

Окремою частиною вступу є огляд літератури. Огляд має бути систематизованим аналізом теоретичної, методичної й практичної новизни, значущості, переваг та недоліків розглянутих робіт. В огляді не слід наводити повний бібліографічний опис публікацій, що аналізуються, достатньо назвати автора, а поруч у дужках проставити порядковий номер бібліографічного запису цієї роботи в списку літератури.

Логічним завершенням курсової роботи є висновки. Це, по суті, результат проведеної роботи. Висновки подаються у вигляді окремих лаконічних положень. **Вони обов'язково мають відповідати поставленим завданням.**

У висновках необхідно зазначити не лише те позитивне, що вдалося виявити в результаті вивчення теми, а й недоліки та проблеми. Основна вимога до заключної частини – не повторювати змісту вступу, основної частини роботи і висновків, зроблених у розділах.

Список використаних джерел та літератури відображає обсяг використаних джерел та ступінь вивченості досліджуваної теми. Список використаних джерел та літератури має містити бібліографічний опис, використаних ЗВО під час роботи над темою. Укладаючи його, необхідно дотримуватися певних вимог (див. «**Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання. ДСТУ 8302:2015**»).

Список літератури формується або за блоковим принципом або в алфавітному порядку. Кожний бібліографічний запис треба починати з нового рядка. Літературу слід розташовувати в алфавітному порядку авторів та назв праць, спочатку видання українською мовою, потім – латиницею та іншими алфавітами. Бібліографічні записи мають мати порядкову нумерацію.

Завершуючи написання курсової роботи, необхідно систематизувати ілюстративний матеріал (*за наявності*). Ілюстрації можна подавати у тексті або оформляти у вигляді додатків. Усі додатки повинні мати порядкову нумерацію та назви, що відповідають їхньому змісту. Нумерація аркушів з додатками продовжує загальну нумерацію сторінок основного тексту роботи.

Літературне оформлення курсової роботи.

Цей етап підготовки курсової роботи є важливим елементом виконання і одним із багатьох чинників, на які зважає комісія при оцінюванні роботи під час захисту. Передусім звертається увага на змістовний аспект викладу матеріалу (*логічність і послідовність, повнота і репрезентативність, тобто широта використання наукових джерел та літератури, загальна грамотність*

та відповідність стандартам і прийнятим правилам), а також на текст роботи, список літератури і додатки, на зовнішнє оформлення титульного аркуша.

Курсову роботу рекомендується виконувати спочатку в чорновому варіанті. Оформлюючи текст роботи, треба знайти час для повторного перегляду першоджерел, особливо це стосується нормативно-правових актив (чинність документу, наявність поправок тощо). Доцільно відкласти текст і повернутися до нього за певний час, щоб подивитися на роботу очима сторонньої особи. Весь цей час не слід читати щось із теми роботи, але постійно думати над нею. У цей період, коли тема вивчена та викладена, з'являються власні думки, власна оцінка та розуміння проблеми – неодмінна умова поліпшення структури і змісту роботи.

Під час редагування тексту бажано прочитати роботу вголос, що дозволить побачити можливу непереконливість доказів, не чіткість фраз та уникнути цього. Не треба боятися скорочувати написане – від цього текст тільки виграє. Під час підготовки чернетки слід ретельно відредагувати кожне речення, звернути увагу на вибір необхідних формулювань, які б просто і чітко, коротко й доступно виражали зміст викладених питань. Не варто послуговуватися складними синтаксичними конструкціями – вони часом слабо зв'язані між собою логічно, містять двозначні тлумачення тощо.

У курсовій роботі необхідно прагнути дотримуватися прийнятої термінології, позначень, умовних скорочень і символів.

Не рекомендується вживати слова і вирази-штампи, вести виклад від першої особи: «Я спостерігав», «Я вважаю», «Мені здається», «На мою думку», «Ми отримуємо», «Ми спостерігаємо». Стиль роботи – це безособовий монолог, тому виклад ведеться від третьої особи.

Мова та стиль курсової роботи повинен відповідати нормам наукового етикету. Найхарактернішою ознакою писемної наукової мови є формально-логічний спосіб викладення матеріалу. Мова роботи повинна бути цілеспрямованою і прагматичною, тому в ній має бути мінімальна кількість емоційних елементів. При згадуванні в тексті прізвищ ініціали, як правило, ставляться перед прізвищем (А. Яковлів, а не Яковлів А., як це прийнято в списках джерел та літератури). Завдання ЗВО – якомога раніше подати чернетку науковому керівникові. Вважається нормою, коли курсова робота переробляється кілька разів. Навіть досвідчені автори доопрацьовують свої роботи.

Після остаточного узгодження чернетки з науковим керівником можна оформляти остаточний чистовий варіант. До формулювань заголовків (*назв*) розділів (*глав*) і підрозділів (*параграфів*) курсової роботи висуваються такі основні вимоги: стислість, чіткість і синтаксична різноманітність у побудові речень, з переважанням простих, поширених, послідовне та точне відображення внутрішньої логіки змісту роботи.

При написанні курсової роботи ЗВО слід уникати таких помилок:

➤ зміст роботи не відповідає плану курсової роботи або не розкриває тему повністю чи в її основній частині;

- сформульовані розділи (*підрозділи*) не відбивають реальну проблемну ситуацію, стан об'єкта;
- мета дослідження не пов'язана з проблемою, сформульована абстрактно і не відбиває специфіки об'єкта і предмета дослідження;
- робота являє собою компіляцію або плагіат;
- не зроблено глибокого і всебічного аналізу сучасних офіційних та нормативних документів, нової спеціальної літератури (*останні 5-10 років*) з теми дослідження;
- аналітичний огляд вітчизняних і зарубіжних публікацій з теми роботи має форму анотованого списку і не відбиває рівня дослідження проблеми;
- кінцевий результат не відповідає меті дослідження, висновки не відповідають поставленим завданням;
- у роботі немає посилань на першоджерела або вказані не ті, з яких запозичений матеріал;
- бібліографічний опис джерел у списку використаної літератури наведено довільно, без додержання вимог державного стандарту;
- як ілюстративний матеріал використано таблиці, діаграми, схеми, запозичені не з першоджерел, а з підручника, навчального посібника, монографії або наукової статті;
- обсяг та оформлення роботи не відповідають вимогам, вона виконана неохайно, з помилками.

Етап підготовки роботи до захисту

Після написання тексту роботи до захисту та отриманню оцінки ЗВО послідовно виконує наступні кроки: подання чорнового варіанту роботи науковому керівникові; усунення зауважень, врахування рекомендацій наукового керівника; остаточне редагування тексту курсової роботи; чистове оформлення курсової роботи та її перепліт; підготовка курсової роботи до рецензування; підготовка курсової роботи до захисту (*виготовлення наочних матеріалів, підготовка промови тощо*); захист. Курсові роботи повинні мати палітурки.

ЗАГАЛЬНІ ПРАВИЛА ОФОРМЛЕННЯ КУРСОВОЇ РОБОТИ

Загальні правила та вимоги до оформлення:

1. Курсова робота має бути надрукована за допомогою комп'ютера.
2. Курсова робота виконуються лише державною мовою.
3. Робота передбачає дотримання наступних технічних вимог: текст розміщується на одній стороні аркуша білого паперу формату А 4, шрифт – Times New Roman або Times New Roman Cyr; кегль – 14; інтервал – 1,5 (*полупторний*).
4. Загальний обсяг курсової роботи (*30-35 сторінок*). Обсяг може відхилитися в межах не більше $\pm 10\%$.
5. Текст роботи необхідно друкувати, залишаючи береги таких розмірів: лівий – 20 мм, правий – не менше 10 мм, верхній – не менше 20 мм, нижній – не менше 20 мм.
6. Шрифт друку повинен бути чітким, стрічка чорного кольору середньої жирності. Щільність тексту роботи повинна бути однаковою.
7. Помилки і неточності, виявлені в тексті, можна виправляти підчищенням або зафарбуванням білою фарбою й нанесенням на тому місці або між рядками виправленого тексту.
8. Заголовки розділів друкують симетрично до тексту (*по центру*) великими літерами.
9. Розділи починають із нового аркуша.
10. Заголовки підрозділів (*параграфів*) друкують з абзацного відступу малими літерами (*крім першої великої*).
11. Підрозділи (*параграфи*) продовжують друкувати (*писати*) зразу ж після вступних абзаців розділу або після закінчення підрозділу (*параграфа*).
12. Крапку в кінці заголовка не ставлять.
13. Підкреслення заголовків не допускається.
14. Якщо заголовок складеться з двох речень, їх розділяють крапкою.
15. Слова надруковані в окремому рядку великими літерами («ЗМІСТ», «ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ», «ВСТУП», «РОЗДІЛ», «ВИСНОВКИ», «СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ», «ДОДАТКИ») є заголовками відповідних структурних частин роботи.
16. Кожну структурну частину роботи треба починати з нової сторінки.
17. Відстань між заголовками та текстом повинна дорівнювати одному інтервалу.
18. Абревіатуру назви дають після того, як при першому згадуванні ця назва була дана повністю а поруч, в дужках, – абревіатура.

Нумерація

1. Сторінки роботи нумерують арабськими цифрами без знака №.
2. Титульний аркуш включають у загальну нумерацію.
3. На титульному аркуші номер не ставлять, на наступних сторінках номер проставляють у правому верхньому куті: 2,3,4,5,6,7.....
4. Нумерація аркушів починається з цифри «2», враховуючи, що титульний аркуш є першою сторінкою роботи і номер сторінки на ньому не ставиться.

5. У нумерацію входять всі аркуші, враховуючи додатки.
6. Номер розділу ставлять після слова «РОЗДІЛ», після номера крапка.

Наприклад:

РОЗДІЛ 1.
СУЧАСНЕ РОЗУМІННЯ ЗЛОЧИНУ ЯК БАЗОВОЇ КАТЕГОРІЇ
МІЖНАРОДНОГО КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА

7. Підрозділи повинні мати порядкову нумерацію в межах кожного розділу.
8. Номер підрозділу складається з номера розділу та підрозділу, відокремленого крапкою.

Наприклад:

РОЗДІЛ 2.
СУЧАСНЕ ДЕРЖАВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ СФЕРИ ФІЗИЧНОЇ
КУЛЬТУРИ І СПОРТУ В УКРАЇНІ

- 2.1. Сучасна нормативно-правова база регулювання сфери фізичної культури і спорту в Україні
- 2.2. Міжгалузеве регулювання сфери фізичної культури і спорту в Україні

9. Пункти нумерують арабськими цифрами в межах кожного підрозділу. Пункти і підпункти можуть мати заголовки. Номер пункту складається з номера розділу, підрозділу, пункту, відокремлених крапкою (*Наприклад: «1.1.2.» (другий пункт першого підрозділу першого розділу).*

10. Не допускається розміщувати назву розділу, підрозділу, пункту і підпункту в нижній частині сторінки, якщо після неї розміщено один рядок тексту.

Таблиці

1. Цифровий матеріал, як правило, повинен оформлюватися у вигляді таблиць.
2. Кожна таблиця повинна мати заголовок.
3. Заголовок і слово «Таблиця» починають з великої літери. Заголовок не підкреслюють.
4. Заголовки граф таблиць повинні починатися з великих літер, підзаголовки – із малих, якщо вони складають одне речення із заголовком, та з великих, якщо вони самостійні.
5. Розділяти заголовки таблиці по діагоналі не дозволяється.
6. Таблицю розташовують після першої згадки про неї у тексті таким чином, щоб її можна було читати без повороту пояснювальної записки або з поворотом за годинниковою стрілкою.
7. Таблицю з великою кількістю рядків дозволяється переносити на інший аркуш (*сторінку*). При переносі на інший аркуш (*сторінку*) заголовок розташовують тільки над її першою частиною. Над іншими частинами пишуть «Продовження табл.» і вказують номер таблиці, наприклад: «Продовження табл. 1.2.».
8. Таблицю з великою кількістю граф дозволяється розділяти на частини та розміщувати одну частину під іншою в межах одного аркушу (*сторінки*).

9. При переносі частини таблиці на інший аркуш (*сторінку*) слово «Таблиця» та номер її вказують один раз праворуч над першою частиною таблиці; над іншими частинами пишуть слово «Продовження».

10. Якщо в роботі кілька таблиць, то після слова «Продовження» вказують номер таблиці, наприклад: «Продовження табл. 2».

11. На всі таблиці повинні бути посилання в тексті, при цьому слово «Таблиця» в тексті пишуть повністю, якщо таблиця не має номеру, то скорочено – якщо має номер, наприклад: «... у табл. 2».

12. У повторюваних посиланнях на таблиці та ілюстрації слід позначати скорочено слово «дивись», наприклад: «див. табл. 5».

13. Таблиці нумерують послідовно арабськими цифрами (*за винятком таблиць, наведених у додатку*).

14. У правому верхньому куті таблиці над відповідним заголовком розташовують надпис «Таблиця» із позначенням її номера (*наприклад: «Таблиця 2»*).

15. Якщо в пояснювальній записці одна таблиця, її не нумерують і слово «Таблиця» не пишуть.

Наприклад

Таблиця 1

Державна цільова соціальна програма розвитку фізичної культури і спорту на період до 2024 р.

Джерела фінансування	Обсяг фінансування, тис. гривень	У тому числі за роками							
		2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
державний бюджет	38863531,8	2355 171,2	2997 044,2	3104 086,3	3697 307,9	8162 240,7	6840 633,6	4129 268,5	7577 779,4
місцевий бюджет	52166707,7	2529 290,2	4728 014,1	4831 155,3	5630 937	8634 430,4	9346 742,4	6178 958,6	10287 179,7
інші джерела	3006045,8	128 726,5	77 127,3	291 683,8	122 826,3	699 194,5	724 822,9	250 303,1	711 361,4
Усього	94036285,3	5013 187,9	7802 185,6	8226 925,4	9451 071,2	17495 865,6	19912 198,9	10558 530,2	18576 320,5

Посилання

1. Примітки до тексту й таблиць, в яких вказують довідкові та пояснювальні дані, нумерують послідовно в межах однієї сторінки арабськими цифрами. Якщо приміток на одному аркуші декілька, то після слова «Примітки» ставлять двокрапку, наприклад:

Примітки:

1

2

2. Якщо примітка одна, то її не нумерують і після слова «Примітка» ставлять крапку.

3. Посилатися слід на останні видання публікацій (на більш ранні видання можна посилатися лише в тих випадках, коли в них наявний матеріал, який не включено до останнього видання).

4. Якщо використовуються відомості, матеріали з монографій, оглядових статей, інших джерел з великою кількістю сторінок, тоді у посиланні необхідно точно вказати номери сторінок, ілюстрацій, таблиць, формул з джерела, на яке наведено посилання в роботі.

5. Посилання допускаються лише наприкінці роботи.

6. Посилання в тексті на літературу необхідно робити у квадратних дужках, вказуючи через кому порядковий номер за списком джерел і номер сторінки, наприклад [10, с. 218], де «10» – порядковий номер джерела за списком, а «с. 218» – номер сторінки.

7. При посиланнях нормативно-правові джерела без сторінок, пропонується наступний формат: [16] – де «16» – порядковий номер джерела за списком.

Титульний аркуш, анотація, зміст, список джерел та літератури, додатки та перелік умовних позначень

Титульний аркуш є першим аркушем роботи і заповнюється за відповідними формами (ДОДАТОК 1).

Анотація – це коротка характеристика роботи, що містить перелік основних питань.

Курсові роботи ЗВО освітньо-професійної програми Право обов'язково супроводжуються анотацією державною мовою та її перекладом англійською або німецькою мовами (ДОДАТОК 5-6).

Структура анотації: в анотації необхідно висвітлити основні розділи курсової роботи, з'єднати їх і представити в короткій формі. Вона включає в себе основні розділи:

- актуальність;
- об'єкт та предмет роботи;
- мета та завдання роботи;
- використані методи та нормативно-правова база роботи;
- структура роботи.

На кожен з розділів відводиться одне-два речення.

Вимоги до анотації:

➤ анотація повинна мати лаконічну, конкретну форму, але при цьому давати містку характеристику роботи без зайвої інформації;

➤ обсяг анотації для курсової роботи 600-800 друкованих знаків;

➤ під час написання анотації використовуються загальноприйняті слова, загальноживана лексика;

➤ не рекомендується наводити цитати з тексту;

➤ в кінці анотації обов'язково наводяться ключові слова (5–8);

➤ у тексті анотації англійською або німецькою мовою, слід застосовувати термінологію, характерну для іноземних спеціальних текстів відповідної предметної області.

Зміст включає найменування всіх розділів та підрозділів із позначенням номерів сторінок, на яких знаходиться початок матеріалу розділів та підрозділів і заповнюється за відповідною формою (ДОДАТОК 2).

При оформленні списку джерел та літератури до роботи рекомендується використовувати певну послідовність та дотримуватися вимог. Список літератури повинен містити перелік джерел, використаних при виконанні роботи. Джерела та літературу необхідно розташувати за алфавітним принципом або по групам.

Порядок розміщення джерел та літератури:

Джерела

- 1.
- 2.
- 3.

Література

- 4.
- 5.
- 6.

Забороняється включати в перелік джерела, на які відсутні посилання в тексті. Насамперед записують літературу, яка видана кирилицею, потім – латиницею та мовами з особливою графікою (*за алфавітом назв мов – англійською, грузинською, польською тощо*).

Прізвище передує ініціалам. Між ініціалами та прізвищем ставиться інтервал (*жорсткий*). Місце видання пишеться повністю: Запоріжжя, Донецьк, Львів, Харків, Мелітополь тощо. Назва видавництва подається за місцем видання.

Обсяг видання, тобто дані про загальну кількість сторінок і аркушів записують цифрами із словом сторінка, яке скорочується: с. – в українській мові; р. – англ.; s – нім. Якщо у книзі нумерація сторінок вказана арабськими або римськими цифрами, то в описі подають: 252 с. або ССLII с.

Додатки оформлюють як продовження тексту роботи на наступних її сторінках. Кожен додаток повинен починатися з нового аркуша (*сторінки*) з позначенням у правому верхньому куті слова «ДОДАТОК», надрукованого великими літерами та мати змістовий заголовок. Якщо у роботі більше одного додатку, їх нумерують послідовно арабськими цифрами (*без знака №*), наприклад: ДОДАТОК 1, ДОДАТОК 2 і т.д.

Якщо у роботі прийнята специфічна термінологія, а також використовуються малопоширені скорочення, нові символи, позначення і та ін., то їх перелік повинен бути наведений у вигляді окремого списку (ДОДАТОК 3).

Якщо у роботі спеціальні терміни, скорочення, позначення, символи та ін. повторюються менше за три рази, перелік не складають, а їх розшифрування наводять у текст роботи при першій згадці.

ОФОРМЛЕННЯ БІБЛІОГРАФІЧНОГО ОПИСУ СПИСКУ ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

Більш детально з прикладами оформлення бібліографічного опису можна ознайомитися в офіційному виданні: «Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання. ДСТУ 8302:2015»).

Характеристика джерела	Приклад оформлення
<p style="text-align: center;">Книги: один автор</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Бичківський О. О. Міжнародне приватне право : конспект лекцій. Запоріжжя : ЗНУ, 2015. 82 с. 2. Бондаренко В. Г. Немеркнуча слава новітніх запорожців: історія Українського Вільного козацтва на Запоріжжі (1917-1920 рр.). Запоріжжя, 2017. 113 с. 3. Бондаренко В. Г. Український вільнокозацький рух в Україні та на еміграції (1919-1993 рр.): монографія. Запоріжжя : ЗНУ, 2016. 600 с. 4. Вагіна О. М. Політична етика : навч.-метод. посіб. Запоріжжя : ЗНУ, 2017. 102 с. 5. Верлос Н. В. Конституційне право зарубіжних країн : курс лекцій. Запоріжжя : ЗНУ, 2017. 145 с. 6. Горбунова А. В. Управління економічною захищеністю підприємства: теорія і методологія : монографія. Запоріжжя : ЗНУ, 2017. 240 с. 7. Гурська Л. І. Релігієзнавство : навч. посіб. 2-ге вид., перероб. та доп. Київ : ЦУЛ, 2016. 172 с. 8. Дробот О. В. Професійна свідомість керівника : навч. посіб. Київ : Талком, 2016. 340 с.
<p style="text-align: center;">Два автори</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Аванесова Н. Е., Марченко О. В. Стратегічне управління підприємством та сучасним містом: теоретико-методичні засади : монографія. Харків : Щедра садиба плюс, 2015. 196 с. 2. Батракова Т. І., Калюжна Ю. В. Банківські операції : навч. посіб. Запоріжжя : ЗНУ, 2017. 130 с. 3. Білобровко Т. І., Кожуховська Л. П. Філософія науки й управління освітою : навч.-метод. посіб. Переяслав-Хмельницький, 2015. 166 с. 4. Богма О. С., Кисильова І. Ю. Фінанси : конспект лекцій. Запоріжжя : ЗНУ, 2016. 102 с. 5. Горошкова Л. А., Волков В. П. Виробничий менеджмент : навч. посіб. Запоріжжя : ЗНУ, 2016. 131 с. 6. Гура О. І., Гура Т. Є. Психологія управління соціальною організацією : навч. посіб. 2-ге вид., доп. Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2015. 212 с.

Три автори	<p>1. Аніловська Г. Я., Марушко Н. С., Стоколоса Т. М. Інформаційні системи і технології у фінансах : навч. посіб. Львів : Магнолія 2006, 2015. 312 с.</p> <p>2. Городовенко В. В., Макаренков О. Л., Сантос М. М. О. Судові та правоохоронні органи України : навч. посіб. Запоріжжя : ЗНУ, 2016. 206 с.</p> <p>3. Кузнецов М. А., Фоменко К. І., Кузнецов О. І. Психічні стани студентів у процесі навчально-пізнавальної діяльності : монографія. Харків : ХНПУ, 2015. 338 с.</p> <p>4. Якобчук В. П., Богоявленська Ю. В., Тищенко С. В. Історія економіки та економічної думки : навч. посіб. Київ : ЦУЛ, 2015. 476 с.</p>
Чотири і більше авторів	<p>1. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України : станом на 10 жовт. 2016 р. / К. І. Беліков та ін. ; за заг. ред. О. М. Литвинова. Київ : ЦУЛ, 2016. 528 с.</p> <p>2. Бікулов Д. Т., Чкан А. С., Олійник О. М., Маркова С. В. Менеджмент : навч. посіб. Запоріжжя : ЗНУ, 2017. 360 с.</p> <p>3. Операційне числення : навч. посіб. / С. М. Гребенюк та ін. Запоріжжя : ЗНУ, 2015. 88 с.</p> <p>4. Основи охорони праці : підручник / О. І. Запорожець та ін. 2-ге вид. Київ : ЦУЛ, 2016. 264 с.</p> <p>5. Клименко М. І., Панасенко Є. В., Стреляев Ю. М., Ткаченко І. Г. Варіаційне числення та методи оптимізації : навч. посіб. Запоріжжя : ЗНУ, 2015. 84 с.</p>
Автор(и) та редактор(и)/упорядники	<p>1. Березенко В. В. PR як сфера наукового знання : монографія / за заг. наук. ред. В. М. Манакіна. Запоріжжя : ЗНУ, 2015. 362 с.</p> <p>2. Бутко М. П., Неживенко А. П., Пепа Т. В. Економічна психологія : навч. посіб. / за ред. М. П. Бутко. Київ : ЦУЛ, 2016. 232 с.</p> <p>3. Дахно І. І., Алієва-Барановська В. М. Право інтелектуальної власності : навч. посіб. / за ред. І. І. Дахна. Київ : ЦУЛ, 2015. 560 с.</p>

Без автора	<p>1. 25 років економічному факультету: історія та сьогодення (1991-2016): ювіл. вип. / під заг. ред. А. В. Череп. Запоріжжя : ЗНУ, 2016. 330 с.</p> <p>2. Криміналістика : конспект лекцій / за заг. ред. В. І. Галана ; уклад. Ж. В. Удовенко. Київ : ЦУЛ, 2016. 320 с.</p> <p>3. Миротворення в умовах гібридної війни в Україні : монографія / за ред. М. А. Лепського. Запоріжжя : КСК-Альянс, 2017. 172 с.</p> <p>4. Міжнародні економічні відносини : навч. посіб. / за ред.: С. О. Якубовського, Ю. О. Ніколаєва. Одеса : ОНУ, 2015. 306 с.</p> <p>5. Науково-практичний коментар Бюджетного кодексу України / за заг. ред. Т. А. Латковської. Київ : ЦУЛ, 2017. 176 с.</p> <p>6. Службове право: витоки, сучасність та перспективи розвитку / за ред.: Т. О. Коломоєць, В. К. Колпакова. Запоріжжя, 2017. 328 с.</p> <p>7. Сучасне суспільство: філософсько-правове дослідження актуальних проблем : монографія / за ред. О. Г. Данильяна. Харків : Право, 2016. 488 с.</p> <p>8. Адміністративно-правова освіта у персоналіях : довід. / за заг. ред.: Т. О. Коломоєць, В. К. Колпакова. Київ : Ін Юре, 2015. 352 с.</p> <p>9. Підготовка докторів філософії (PhD) в умовах реформування вищої освіти : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., м. Запоріжжя, 5-6 жовт. 2017 р. Запоріжжя : ЗНУ, 2017. 216 с.</p> <p>10. Країни пострадянського простору: виклики модернізації : зб. наук. пр. / редкол.: П. М. Рудяков (відп. ред.) та ін. Київ : Ін-т всесвітньої історії НАН України, 2016. 306 с.</p> <p>11. Антологія української літературно-критичної думки першої половини ХХ століття / упоряд. В. Агєєва. Київ : Смолоскип, 2016. 904 с.</p>
-------------------	--

Багатотомні видання	<p>1. Енциклопедія Сучасної України / редкол.: І. М. Дзюба та ін. Київ : САМ, 2016. Т. 17. 712 с.</p> <p>2. Лодий П. Д. Сочинения : в 2 т. / ред. изд.: Н. Г. Мозговая, А. Г. Волков ; авт. вступ. ст. А. В. Сеницына. Киев ; Мелитополь : НПУ им. М. Драгоманова ; МГПУ им. Б. Хмельницкого, 2015. Т. 1. 306 с.</p> <p>3. Новицкий О. М. Сочинения : в 4 т. / ред. изд.: Н. Г. Мозговая, А. Г. Волков ; авт. вступ. ст. Н. Г. Мозговая. Киев ; Мелитополь: НПУ им. М. Драгоманова ; МГПУ им. Б. Хмельницкого, 2017. Т. 1. 382 с.</p> <p>4. Правова система України: історія, стан та перспективи : у 5 т. / Акад. прав. наук України. Харків : Право, 2009. Т. 2 : Конституційні засади правової системи України і проблеми її вдосконалення / заг. ред. Ю. П. Битяк. 576 с.</p> <p>5. Кучерявенко Н. П. Курс налогового права : в 6 т. Харьков : Право, 2007. Т. 4 : Особенная часть. Косвенные налоги. 536 с.</p>
Автореферати дисертацій	<p>1. Бондар О. Г. Земля як об'єкт права власності за земельним законодавством України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.06. Київ, 2005. 20 с.</p> <p>2. Гнатенко Н. Г. Групи інтересів у Верховній Раді України: сутність і роль у формуванні державної політики : автореф. дис. ... канд. політ. наук : 23.00.02. Київ, 2017. 20 с.</p> <p>3. Кулініч О. О. Право людини і громадянина на освіту в Україні та конституційно-правовий механізм його реалізації : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02. Маріуполь, 2015. 20 с.</p>
Дисертації	<p>1. Авдєєва О. С. Міжконфесійні відносини у Північному Приазов'ї (кінець XVIII - початок XX ст.) : дис. ... канд. іст. наук : 07.00.01 / Запорізький національний університет. Запоріжжя, 2016. 301 с.</p> <p>2. Левчук С. А. Матриці Гріна рівнянь і систем еліптичного типу для дослідження статичного деформування складених тіл : дис. ... канд. фіз.-мат. наук : 01.02.04. Запоріжжя, 2002. 150 с.</p> <p>3. Вініченко О. М. Система динамічного контролю соціально-економічного розвитку промислового підприємства : дис. ... д-ра екон. наук : 08.00.04. Дніпро, 2017. 424 с.</p>

<p>Законодавчі та нормативні документи</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Конституція України : офіц. текст. Київ : КМ, 2013. 96 с. 2. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. <i>Голос України</i>. 2017. 27 верес. (№ 178-179). С. 10–22. 3. Повітряний кодекс України : Закон України від 19.05.2011 р. № 3393-VI. <i>Відомості Верховної Ради України</i>. 2011. № 48-49. Ст. 536. 4. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII. Дата оновлення: 28.09.2017. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18 (дата звернення: 15.11.2017). 5. Деякі питання стипендіального забезпечення : Постанова Кабінету Міністрів України від 28.12.2016 р. № 1050. <i>Офіційний вісник України</i>. 2017. № 4. С. 530–543. 6. Про Концепцію вдосконалення інформування громадськості з питань євроатлантичної інтеграції України на 2017-2020 роки : Указ Президента України від 21.02.2017 р. № 43/2017. <i>Урядовий кур'єр</i>. 2017. 23 лют. (№ 35). С. 10. 7. Про затвердження Вимог до оформлення дисертації : наказ Міністерства освіти і науки від 12.01.2017 р. № 40. <i>Офіційний вісник України</i>. 2017. № 20. С. 136–141. 8. Інструкція щодо заповнення особової картки державного службовця : затв. наказом Нац. агентства України з питань Держ. служби від 05.08.2016 р. № 156. <i>Баланс-бюджет</i>. 2016. 19 верес. (№ 38). С. 15–16.
<p>Архівні документи</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Лист Голови Співки «Чорнобиль» Г. Ф. Лепіна на ім'я Голови Ради Міністрів УРСР В. А. Масола щодо реєстрації Статуту Співки та сторінки Статуту. 14 грудня 1989 р. <i>ЦДАГО України</i> (Центр. держ. архів громад. об'єднань України). Ф. 1. Оп. 32. Спр. 2612. Арк. 63, 64 зв., 71. 2. Матеріали Ради Народних комісарів Української Народної Республіки. <i>ЦДАВО України</i> (Центр. держ. архів вищ. органів влади та упр. України). Ф. 1061. Оп. 1. Спр. 8–12. Копія; Ф. 1063. Оп. 3. Спр. 1–3. 3. Наукове товариство ім. Шевченка. <i>Львів. наук. б-ка ім. В. Стефаника НАН України</i>. Ф. 1. Оп. 1. Спр. 78. Арк. 1–7.

Патенти	<p>1. Люмінісцентний матеріал: пат. 25742 Україна: МПК6 C09K11/00, G01T1/28, G21H3/00. № 200701472; заявл. 12.02.07; опубл. 27.08.07, Бюл. № 13. 4 с.</p> <p>2. Спосіб лікування синдрому дефіциту уваги та гіперактивності у дітей: пат. 76509 Україна. № 2004042416; заявл. 01.04.2004; опубл. 01.08.2006, Бюл. № 8 (кн. 1). 120 с.</p>
Препринти	<p>1. Панасюк М. І., Скорбун А. Д., Сплешной Б. М. Проточність визначення активності твердих радіоактивних відходів гамма-методами. Чорнобиль: Ін-т з проблем безпеки АЕС НАН України, 2006. 7, [1] с. (Препринт. НАН України, Ін-т проблем безпеки АЕС; 06-1).</p> <p>2. Шиляев Б. А., Воеводин В. Н. Расчеты параметров радиационного повреждения материалов нейтронами источника ННЦ ХФТИ / ANL USA с подкритической сборкой, управляемой ускорителем электронов. Харьков: ННЦ ХФТИ, 2006. 19 с.: ил., табл. (Препринт. НАН Украины, Нац. науч. центр «Харьк. физ.-техн. ин-т»; ХФТИ2006-4).</p>
Стандарти	<p>1. ДСТУ 7152:2010. Видання. Оформлення публікацій у журналах і збірниках. [Чинний від 2010-02-18]. Вид. офіц. Київ, 2010. 16 с. (Інформація та документація).</p> <p>2. ДСТУ ISO 6107-1:2004. Якість води. Словник термінів. Частина 1 (ISO 6107-1:1996, IDT). [Чинний від 2005-04-01]. Вид. офіц. Київ: Держспоживстандарт України, 2006. 181 с.</p> <p>3. ДСТУ 3582:2013. Бібліографічний опис. Скорочення слів і словосполучень українською мовою. Загальні вимоги та правила (ISO 4:1984, NEQ; ISO 832:1994, NEQ). [На заміну ДСТУ3582-97; чинний від 2013-08-22]. Вид. офіц. Київ: Мінекономрозвитку України, 2014. 15 с. (Інформація та документація).</p>
Каталоги	<p>1. Горницкая И. П. Каталог растений для работ по фитодизайну / Донец. ботан. сад НАН Украины. Донецк: Лебедь, 2005. 228 с.</p> <p>2. Історико-правова спадщина України: кат. вист. / Харків. держ. наук. б-ка ім. В. Г. Короленка; уклад.: Л. І. Романова, О. В. Земляніщина. Харків, 1996. 64 с.</p> <p>3. Пам'ятки історії та мистецтва Львівської області: кат.-довід. / авт.-упоряд.: М. Зобків та ін.; Упр. культури Львів. облдержадмін., Львів. іст. музей. Львів: Новий час, 2003. 160 с.</p>

<p>Бібліографічні показчики</p>	<p>1. Боротьба з корупцією: нагальна проблема сучасності : бібліогр. показч. Вип. 2 / уклад.: О. В. Левчук, відп. за вип. Н. М. Чала; Запорізький національний університет. Запоріжжя : ЗНУ, 2017. 60 с.</p> <p>2. Микола Лукаш : біобібліогр. показч. / уклад. В. Савчин. Львів : Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2003. 356 с. (Українська біобібліографія ; ч. 10).</p> <p>3. Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича в незалежній Україні : бібліогр. показч. / уклад.: Н. М. Загородна та ін.; наук. ред. Т. В. Марусик; відп. за вип. М. Б. Зушман. Чернівці : Чернівецький національний університет, 2015. 512 с. (До 140-річчя від дня заснування).</p> <p>4. Лисодєд О. В. Бібліографічний довідник з кримінології (1992-2002) / ред. О. Г. Кальман. Харків : Одісей, 2003. 128 с.</p> <p>5. Яценко О. М., Любовець Н. І. Українські персональні бібліографічні показчики (1856-2013). Київ : Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського, 2015. 472 с. (Джерела української біографістики ; вип. 3).</p>
<p>Частина видання: книги</p>	<p>1. Баймуратов М. А. Имплементация норм международного права и роль Конституционного Суда Украины в толковании международных договоров. <i>Михайло Баймуратов: право як буття вченого</i> : зб. наук. пр. до 55-річчя проф. М. О. Баймуратова / упоряд. та відп. ред. Ю. О. Волошин. К., 2009. С. 477–493.</p> <p>2. Гетьман А. П. Екологічна політика держави: конституційно-правовий аспект. <i>Тридцять лет с экологическим правом</i> : избранные труды. Харьков, 2013. С. 205–212.</p> <p>3. Коломоєць Т. О. Адміністративна деліктологія та адміністративна деліктність. <i>Адміністративне право України</i> : підручник / за заг. ред. Т. О. Коломоєць. Київ, 2009. С. 195–197.</p> <p>4. Алексєєв В. М. Правовий статус людини та його реалізація у взаємовідносинах держави та суспільства в державному управлінні в Україні. <i>Теоретичні засади взаємовідносин держави та суспільства в управлінні</i> : монографія. Чернівці, 2012. С. 151–169.</p>

<p>Частина видання: матеріалів конференцій (тези, доповіді)</p>	<p>1. Антонович М. Жертви геноцидів першої половини ХХ століття: порівняльно-правовий аналіз. <i>Голодомор 1932-1933 років: втрати української нації</i>: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 4 жовт. 2016 р. Київ, 2017. С. 133–136.</p> <p>2. Анциперова І. І. Історико-правовий аспект акту про бюджет. <i>Дослідження проблем права в Україні очима молодих вчених</i>: тези доп. всеукр. наук.-практ. конф. (м. Запоріжжя, 24 квіт. 2014 р.). Запоріжжя, 2014. С. 134–137.</p> <p>3. Кононенко Н. Методологія толерантності в системі суспільних відносин. <i>Формування толерантного свідомості в суспільстві</i>: матеріали VII міжнарод. антитерорист. форуму (Братислава, 18 нояб. 2010 г.). Київ, 2011. С. 145–150.</p> <p>4. Микитів Г. В., Кондратенко Ю. Позатекстові елементи як засіб формування медіакультури читачів науково-популярних журналів. <i>Актуальні проблеми медіаосвіти в Україні та світі</i>: зб. тез доп. міжнар. наук.-практ. конф., м. Запоріжжя, 3-4 берез. 2016 р. Запоріжжя, 2016. С. 50–53.</p> <p>5. Соколова Ю. Особливості впровадження проблемного навчання хімії в старшій профільній школі. <i>Актуальні проблеми та перспективи розвитку медичних, фармацевтичних та природничих наук</i>: матеріали III регіон. наук.-практ. конф., м. Запоріжжя, 29 листоп. 2014 р. Запоріжжя, 2014. С. 211–212.</p>
<p>Частина видання: довідкового видання</p>	<p>1. Кучеренко І. М. Право державної власності. <i>Великий енциклопедичний юридичний словник</i> / ред. Ю. С. Шемшученко. Київ, 2007. С. 673.</p> <p>2. Пирожкова Ю. В. Благодійна організація. <i>Адміністративне право України</i>: словник термінів / за ред.: Т. О. Коломоєць, В. К. Колпакова. Київ, 2014. С. 54–55.</p> <p>3. Сірій М. І. Судова влада. <i>Юридична енциклопедія</i>. Київ, 2003. Т. 5. С. 699.</p>

<p>Частина видання: продовжуваного видання</p>	<p>1. Коломоєць Т. О. Оцінні поняття в адміністративному законодавстві України: реалії та перспективи формулювання їх застосування. <i>Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки</i>. Запоріжжя, 2017. № 1. С. 36–46.</p> <p>2. Левчук С. А., Хмельницький А. А. Дослідження статичного деформування складених циліндричних оболонок за допомогою матриць типу Гріна. <i>Вісник Запорізького національного університету. Фізико-математичні науки</i>. Запоріжжя, 2015. № 3. С. 153–159.</p> <p>3. Левчук С. А., Рак Л. О., Хмельницький А. А. Моделювання статичного деформування складеної конструкції з двох пластин за допомогою матриць типу Гріна. <i>Проблеми обчислювальної механіки і міцності конструкцій</i>. Дніпропетровськ, 2012. Вип. 19. С. 212–218.</p> <p>4. Тарасов О. В. Міжнародна правосуб'єктність людини в практиці Нюрнберзького трибуналу. <i>Проблеми законності</i>. Харків, 2011. Вип. 115. С. 200–206.</p>
<p>Частина видання: періодичного видання (журналу, газети)</p>	<p>1. Кулініч О. О. Право на освіту в системі конституційних прав людини і громадянина та його гарантії. <i>Часопис Київського університету права</i>. 2007. № 4. С. 88–92.</p> <p>2. Коломоєць Т., Колпаков В. Сучасна парадигма адміністративного права: генеза і поняття. <i>Право України</i>. 2017. № 5. С. 71–79.</p> <p>3. Коваль Л. Плюси і мінуси дистанційної роботи. <i>Урядовий кур'єр</i>. 2017. 1 листоп. (№ 205). С. 5.</p> <p>4. Біленчук П., Обіход Т. Небезпеки ядерної злочинності: аналіз вітчизняного і міжнародного законодавства. <i>Юридичний вісник України</i>. 2017. 20-26 жовт. (№ 42). С. 14–15.</p> <p>5. Bletskan D. I., Glukhov K. E., Frolova V. V. Electronic structure of 2H-SnSe₂: ab initio modeling and comparison with experiment. <i>Semiconductor Physics Quantum Electronics & Optoelectronics</i>. 2016. Vol. 19, No 1. P. 98–108.</p>

Електронні ресурси	
Книги	Ілляшенко С. М., Шипуліна Ю. С. Товарна інноваційна політика : підручник. Суми : Університетська книга, 2007. 281 с. URL: ftp://lib.sumdu.edu.ua/Books/1539.pdf (дата звернення: 10.11.2017).
Законодавчі документи	Про стандартизацію : Закон України від 11 лют. 2014 р. № 1315. URL: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1315-18 (дата звернення: 02.11.2017). Концепція Державної цільової програми розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 року : проект / М-во аграр. політики та продовольства України. URL: http://minagro.gov.ua/apk?nid=16822 (дата звернення: 13.10.2017).
Періодичні видання	Клітна М. Р., Брижань І. А. Стан і розвиток органічного виробництва та ринку органічної продукції в Україні. <i>Ефективна економіка</i> . 2013. № 10. URL: http://www.m.nayka.com.ua/?op=1&j=efektyvnaekonomika&s=ua&z=2525 (дата звернення: 12.10.2017). Neave H. Deming's 14 Points for Management: Framework for Success. <i>Journal of the Royal Statistical Society. Series D (The Statistician)</i> . 2012. Vol. 36, № 5. P. 561–570. URL: http://www2.fiu.edu/~revellk/pad3003/Neave.pdf (Last accessed: 02.11.2017). Colletta L. Political Satire and Postmodern Irony in the Age of Stephen Colbert and Jon Stewart. <i>Journal of Popular Culture</i> . 2009. Vol. 42, № 5. P. 856–874. DOI: 10.1111/j.1540-5931.2009.00711.x.
Сторінки з веб-сайтів	Що таке органічні продукти і чим вони кращі за звичайні? <i>Екологія життя</i> : веб-сайт. URL: http://www.eco-live.com.ua (дата звернення: 12.10.2017).

ЛІТЕРАТУРА

1. Гусарев С.Д. Юридична діяльність: методологічні та теоретичні аспекти. Київ: Знання, 2005. 375 с.
2. Дідик М.М., Горбатенко І.Ю. Основи наукових досліджень у криміналістиці : підручник для вищих навчальних закладів. Херсон : ВАТ «Херсонська міська друкарня», 2003. 214 с.
3. Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання. ДСТУ 8302:2015. Київ: ДП «УкрНДНЦ», 2016. 16 с.
4. Ківалова Т.С., Короткий Т.Р., Польовий М.А. Кваліфікаційна робота юриста: методика написання та захисту. Київ : Фенікс, 2011. 362 с.
5. Кодекс академічної доброчесності Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького. К-462-52-96-2022 (редакція 02). Наказ № 40/01-05 від 27.09.2022 р. *Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького*. URL: https://mdpu.org.ua/wp-content/uploads/2022/11/Kodeks_akadem_dobrochesnosti_27_09_2022.pdf (дата звернення: 18.10.2023).
6. Крушельницька О.В. Методологія та організація наукових досліджень : навчальний посібник для вищих навчальних закладів. Київ : Кондор, 2006. 206 с.
7. Наказ Про внесення змін до Стандарту вищої освіти зі спеціальності 081 Право для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти» затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України від 20.03.2023 р. № 307. *Міністерство освіти і науки України*. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2022/07/21/081-pravo-bakalavr-zi-zminamy-644-20.03.2023.pdf> (дата звернення: 18.10.2023).
8. Основи методології та організації наукових досліджень : Навчальний посібник для студентів, курсантів, аспірантів і ад'юнктів / за ред. А.Є. Конверського. Київ : Центр учбової літератури, 2010. 352 с.
9. Положення Про академічну доброчесність у Мелітопольському державному педагогічному університеті імені Богдана Хмельницького. П-458-52-96-2022 (редакція 02). Наказ № 40/01-05 від 27.09.2022 р. *Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького*. URL: https://mdpu.org.ua/wp-content/uploads/2023/05/458_akadem-dobrochesnist.pdf. (дата звернення: 18.10.2023).
10. Положення Про запобігання академічного плагіату в освітній діяльності Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького. П-460-52-96-2022 (редакція 02). Наказ № 40/01-05 від 27.09.2022 р. *Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького*. URL: https://mdpu.org.ua/wp-content/uploads/2023/05/460_zapobigannya-plagiatu.pdf. (дата звернення: 18.10.2023).

11. Положення про кваліфікаційні (дипломні) роботи на здобуття освітніх ступенів бакалавра та магістра у Мелітопольському державному педагогічному університеті імені Богдана Хмельницького. П-493-48-96-2023 (редакція 05). Наказ № 31/01-05 від 21.06.2023 р. *Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького*. URL: https://mdpu.org.ua/wp-content/uploads/2023/07/493_diplomn-roboti_21.06.2023.pdf (дата звернення: 18.10.2023)

12. Положення про курсові роботи в Мелітопольському державному педагогічному університеті імені Богдана Хмельницького. П-483-48-96-2023 (редакція 04). Наказ № 21/01-05 від 02.05.2023 р. *Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького*. URL: https://mdpu.org.ua/wp-content/uploads/2023/05/483_kursovi-roboti_02.05.2023.pdf (дата звернення: 17.10.2023).

13. Положення про організацію освітнього процесу в Мелітопольському державному педагогічному університеті імені Богдана Хмельницького. П-435-52-25-2021 (редакція 09). Наказ № 30/01-05 від 31.08.2021 р. *Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького*. URL: https://drive.google.com/file/d/1OMtCdZsTSSudgxmQMu206ffea4Kjx3_Q/view (дата звернення: 16.10.2023).

14. Попенко Я.В. Методичні рекомендації з дисципліни «Основи науково-педагогічних досліджень». Мелітополь : МДПУ ім. Б. Хмельницького, 2013. 40 с.

15. Попенко Я.В., Гапотій В.Д., Мінкова О.Г. Організація та методика написання курсових робіт з правознавчого циклу дисциплін: методичні рекомендації. Мелітополь : ФОП Однорог Т.В., 2018. 64 с.

16. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2014. № 37-38. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (дата звернення: 15.10.2023).

17. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2017. № 38-39. Ст. 380. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 15.10.2023).

18. Стандарт вищої освіти зі спеціальності 081 Право для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України від 20.07.2022 р. № 644. *Міністерство освіти і науки України*. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2022/07/21/081-pravo-bakalavr-zi.zminamy-644-20.03.2023.pdf> (дата звернення: 10.10.2023).

19. Стеченко Д.М., Чмир О.С. Методологія наукових досліджень : підручник. Київ : Знання, 2007. 317 с.

20. Шейко В.М., Кушнаренко Н.М. Організація та методи науково-дослідницької діяльності : Підручник. Київ : Знання, 2006. 307 с.

21. Як підготувати та захистити дипломну роботу. Методичні рекомендації для студентів-випускників зі спеціальності 081 Право / укл.: В.Г. Лукашевич. Запоріжжя: КПУ, 2016. 107 с.

ПРИКЛАД ОФОРМЛЕННЯ ТИТУЛЬНОГО АРКУШУ КУРСОВОЇ
РОБОТИ

МЕЛІТОПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ БОГДАНА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО

Кафедра права

КУРСОВА РОБОТА
з (назва навчальної дисципліни)

на тему: « _____ »

здобувача вищої освіти

групи

Код, найменування спеціальності

ПІБ

Керівник: звання, ПІБ

Національна шкала _____

Кількість балів _____

Оцінка: ECTS _____

Члени комісії

_____ (підпис) _____ (прізвище та ініціали)

_____ (підпис) _____ (прізвище та ініціали)

_____ (підпис) _____ (прізвище та ініціали)

Унікальність тексту _____ %

ЗРАЗОК ЗМІСТУ КУРСОВОЇ РОБОТИ

АНОТАЦІЯ	2
ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ	3
ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ПОНЯТТЯ ТА СКЛАД ВІЙСЬКОВОГО ЗЛОЧИНУ	6
1.1. Поняття військового злочину	6
1.2. Об'єкт та об'єктивна сторона військових злочинів	9
1.3. Суб'єкт та суб'єктивна сторона військових злочинів	11
РОЗДІЛ 2. КВАЛІФІКАЦІЯ ВІЙСЬКОВИХ ЗЛОЧИНІВ В СИСТЕМІ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА	12
2.1. Система та види військових злочинів	12
2.2. Кваліфікація військових злочинів	16
РОЗДІЛ 3. КРИМІНАЛЬНІ ПОКАРАННЯ ЗА ВЧИНЕННЯ ВІЙСЬКОВОГО ЗЛОЧИНУ	20
3.1. Характеристика покарань за військові злочини	20
3.2. Спеціальні покарання за військові злочини	24
ВИСНОВКИ	28
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ	30
ДОДАТКИ	32

ЗРАЗОК ПЕРЕЛІКУ УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

ООН	Організація Об'єднаних Націй
ГА ООН	Генеральна Асамблея ООН
МС ООН	Міжнародний суд ООН
РБ ООН	Рада Безпеки ООН
МКС	Міжнародний кримінальний суд
Конвенція ООН 2000 р.	Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності 2000 р.
Нюрнберзький трибунал	Міжнародний військовий трибуналу для суду та покарання головних військових злочинців європейських країн осі
Токійський трибунал	Міжнародний військовий трибунал для Далекого Сходу

Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького

Рецензія на курсову роботу

Здобувача вищої освіти _____
(прізвище, ім'я, по батькові)

Код, найменування спеціальності _____, який навчається в групі _____

Курсова робота з _____
(найменування навчальної дисципліни)

Тема: _____

Реєстраційний номер № _____ Дата одержання роботи «__» ____ 20__ р.

Оцінка _____ Дата повернення роботи «__» ____ 20__ р.

Рецензія _____
(вчене звання, прізвище, ім'я, по батькові)

ЗМІСТ РЕЦЕНЗІЇ

(підпис)

ЗРАЗОК АНОТАЦІЇ ДО КУРСОВОЇ РОБОТИ (ДЕРЖАВНА МОВА)

АНОТАЦІЯ

Здобувач вищої освіти: ПІБ

Освітній компонент: «Міжнародне право»

Тема роботи: «Принципи та джерела міжнародного кримінального права»

Актуальність теми. Останні десятиліття ХХ ст. довели, що проблема глобалізації злочинності не може бути вирішена в рамках обмежених національно-державних засобів і методів. Одночасно з практичною реалізацією такого співробітництва багато у чому стали запитувані й наукові дослідження у даній сфері, одним з яких у доктрині міжнародного права являється вивчення різних аспектів транснаціонального кримінального права.

Надзвичайна важливість міжнародного (транснаціонального) кримінального права для існування сучасного світового правопорядку в умовах глобалізації й для збереження й розвитку міжнародного права зумовили вибір теми курсової роботи.

Мета. Характеристика принципів та аналіз джерел сучасного міжнародного кримінального права.

Науково-теоретичні завдання: 1. Охарактеризувати систему принципів сучасного міжнародного кримінального права; 2. Проаналізувати систему джерел міжнародного кримінального права; 3. Висвітлити зміст та структуру Конвенції ООН проти транснаціональної організованої злочинності 2000 р.

Об'єкт. Правовідносини, які виникають у зв'язку зі здійсненням міжнародного злочину.

Предмет. Міжнародно-правові норми, що складають систему міжнародного кримінального права.

Методи. Формально-юридичний метод, метод системного та структурно-функціонального аналізу, логіко-семантичний метод, методи наукового аналізу, синтезу, дедукції, індукції, метод абстрагування та описовий метод.

Нормативно-правова база. Віденська конвенція про право міжнародних договорів (23.05.1969 р.); Декларація про принципи міжнародного права, що стосуються дружніх відносин та співробітництва між державами відповідно до Статуту ООН (24.10.1970 р.); Римський Статут Міжнародного кримінального суду (17.07.1998 р.); Статут Міжнародного військового трибуналу для суду та покарання головних військових злочинців європейських країн осі (08.08.1945 р.) та ін.

Структура роботи. Анотація, перелік умовних скорочень, вступ, три розділи, висновки, список використаних джерел і літератури.

Загальний обсяг становить 42 сторінки, з них основного тексту – 39 сторінок. Список використаних джерел та літератури нараховує 23 позиції.

Ключові слова: кримінально-процесуальні норми, міжнародна (транснаціональна) злочинність, міжнародне кримінальне право, організована злочинність.

ЗРАЗОК АНОТАЦІЇ ДО КУРСОВОЇ РОБОТИ (АНГЛІЙСЬКА МОВА)

ANNOTATION

Competitor of higher education:

Educational component: «International Law»

The topic of the work: «The principles and the sources of international criminal law»

Topicality of theme. The last decades of the 20th century have proved that the problem of the globalization of crime cannot be solved within the framework of limited national-state means and methods. At the same time from the practical implementation of such cooperation, the scientific research in this sphere has become asked, one of which in the doctrine of international law is the study of the different aspects of transnational criminal law.

The extreme importance of international (transnational) criminal law for the existence of the modern world legal order in the conditions of globalization and for the preservation and the development of international law has determined the choice of the topic of the course work.

The purpose is the characteristics of the principles and the analysis of the sources of the modern international criminal law.

The scientific and theoretical tasks are 1. To characterize the system of the principles of the modern international criminal law; 2. To analyze the system of the sources of international criminal law; 3. To highlight the content and the structure of the UN Convention against Transnational Organized Crime of 2000.

The object is the legal relations that arise in connection with the commission of international crime.

The subject is the international legal norms that make up the system of international criminal law.

The methods are formal-legal method, method of systemic and structural-functional analysis, logical-semantic method, methods of scientific analysis, synthesis, deduction, induction, method of abstraction and descriptive method.

The normative and legal base is Vienna Convention on the Law of International Treaties (May 23, 1969); Declaration on the principles of international law relating to friendly relations and cooperation between states in accordance with the UN Statute (October 24, 1970); Rome Statute of the International Criminal Court (July 17, 1998); The Statute of the International Military Tribunal for the Trial and Punishment of the Major War Criminals of the European Axis Countries (August 8, 1945), etc.

The structure of the work consists of the annotation, the list of conventional abbreviations, the introduction, three sections, conclusions, the list of the used sources and literature. The total volume is 42 pages; the main text is 39 pages. The list of the used sources and literature has 23 items.

Keywords: criminal procedural norms, international (transnational) crime, international criminal law, organized crime.